TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Susanna Mukkila,
Katri Hannikainen,
Ilari Ilmakunnas,
Pasi Moisio,
Paula Saikkonen

TYÖPAPERI

Vuoden 2018 talousarvion vaikutukset perusturvaan

10 | 2018

TYÖPAPERI 10/2018

Susanna Mukkila, Katri Hannikainen, Ilari Ilmakunnas, Pasi Moisio,
Paula Saikkonen

Vuoden 2018 talousarvion vaikutukset perusturvaan

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-080-8 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-080-8

Helsinki, 2018

Tiivistelmä

Susanna Mukkila, Katri Hannikainen, Ilari Ilmakunnas, Pasi Moisio, Paula Saikkonen. Vuoden 2018 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 10/2018. 42 sivua. Helsinki 2018.
ISBN 978-952-343-080-8 (verkkojulkaisu)

Vuonna 2018 jatketaan jo vuonna 2015 alkanutta perusturvan ja asumistuen indeksikorotusten jäädytystä. Vuonna 2018 indeksijäädytys merkitsee 0,68 prosentin ostovoiman leikkausta perusturvaan. Toimeentulotuen perusosa on ainoana etuutena indeksijäädytysten ulkopuolella, millä pyritään turvaamaan ostovoiman säilyminen kaikkein pienituloisimmilla kotitalouksilla. Samalla se kuitenkin lisää toimeentulotuen menoja ja saajien määrää. Takuueläkkeeseen ja vähimmäismääräisiin sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin on vuoden 2018 alusta tehty tasokorotus ja opintorahaan huoltajakorotus.

Vuonna 2018 asumiskustannusten jälkeisten tulojen ennakoidaan laskevan kaikilla perusturvan varassa elävillä kotitalouksilla noin prosentin. Keskipalkkaisilla kotitalouksilla tulojen ennakoidaan pysyvän samansuuruisina. Vuodesta 2014 tulokehitys asumiskustannusten jälkeisillä tuloilla tarkasteltuna on ollut olematonta tai negatiivista käytännössä kaikilla perusturvan varassa elävillä kotitalouksilla perhetyypistä riippumatta. Kokonaan perusturvan varassa elävien henkilöiden määrä on kasvanut vuoden 2012 noin 203 000 henkilöstä vuoden 2016 noin 250 00 henkilöön.

Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat pienituloisuusastetta noin 0,2 prosenttiyksikköä. Vuosien 2016–2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset ovat nostaneet pienituloisuusastetta yhteensä noin 0,7 prosenttiyksikköä. Vaikutukset ovat olleet samankaltaisia niin miesten ja naisten kuin lasten ja iäkkäiden pienituloisuusasteisiin. Talousarvion verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset lisäävät tuloerojen Gini-kerrointa 0,1 prosenttiyksikköä vuonna 2018, ja vuosina 2016–2018 noin 0,3 prosenttiyksikköä. Tulonjakovaikutuksia tarkasteltaessa on huomioitava, ettei simulointilaskelmissa ole otettu huomioon väestörakenteen muutoksia eikä tulonsiirtojen muutosten mahdollisia dynaamisia vaikutuksia.

Avainsanat: sosiaaliturva; perusturva; vähimmäisturva; toimeentuloturva; sosiaalietuudet; sukupuolivaikutukset.

Sisällys

Tiivistelmä ... 3
1 Johdanto ... 7
2 Talousarvion muutokset perusturvaan ... 8
2.1 Lainsäädännön muutokset ja indeksijäädytysten vaikutukset etuuksiin ... 8
Indeksitarkistukset ... 8
Takuueläke ... 8
Työeläketurva ... 8
Työttömyysturvan muutokset ... 8
Lapsiperheiden tukeminen ... 9
Opintotuki ... 9
Toimeentulotuki ... 10
Verotuksen muutokset ... 10
Sairauspäivärahat ja kuntoutusraha ... 11
Sairausvakuutuskorvausten ja sosiaali- ja terveydenhuollon maksujen muutokset ... 11
Asumisen tuet ... 11
2.2 Perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan kehitys 2005–2018 ... 12
3 Esimerkkilaskelmia kotitalouksien tulonmuodostuksesta 2018 ... 13
3.1 Esimerkkilaskelmien taustaoletukset ... 13
Esimerkkiperhetyypit ... 13
Esimerkkiperheiden elämäntilanteet ... 13
Asumisoletukset ... 13
Käsiteltävät tuloerät ... 14
Verotus ... 14
3.2 Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saaja ... 15
3.3 Takuueläkkeen saaja ... 16
3.4 Sairaus- tai vanhempainpäivärahan saaja ... 17
3.5 Leskeneläkkeen saaja ... 18
3.6 Opintotuen saaja ... 19
3.7 Kotihoidon tuen saaja ... 20
3.8 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saaja (pienipalkkainen) ... 21
3.9 Työeläkkeen saaja ... 22
3.10 Pienipalkkainen kotitalous ... 23
3.11 Keskipalkkainen kotitalous ... 24
4 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien tulojen kehitys 2014–2018 ... 25
4.1 Tulojen kehitys suhteessa hintoihin ja keskipalkkoihin ... 25
4.2 Laskennallisen toimeentulotuen kehitys esimerkkiperheissä ... 29
5 Talousarvion tulonjakovaikutukset ... 31
5.1 Vaikutukset pienituloisuusasteeseen ja tuloeroihin ... 31
5.3 Tulonjakovaikutukset sukupuolen mukaan ... 33
6 Perusturvan varassa elävien määrä ja asema tulonjaossa ... 34
7 Yhteenveto ... 39
Lähteet ... 41
Liitteet ... 42

1 Johdanto

Verotukseen, etuuksiin ja palvelumaksuihin tehtävillä muutoksilla vaikutetaan perusturvan varassa elävien ja muiden pienituloisten kotitalouksien toimeentuloon sekä kotitalouksien väliseen tulonjakoon yhteiskunnassa. Pienituloisimman väestönosan toimeentulon säätely tapahtuu pääasiallisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvan pääluokan 33 puitteissa. Toisin sanoen kyseessä ovat lähinnä työttömyysturvaetuudet, sairausvakuutusetuudet, eläketurva, perhe-etuudet, asumistuet, veroluonteiset maksut ja toimeentulotuki.

Käsillä olevassa raportissa tarkastellaan vuoden 2018 talousarvion mukaisten muutosten vaikutuksia perusturvaan ja pienituloisten toimeentuloon sekä arvioidaan talousarvion tulonjako- ja sukupuolivaikutuksia. Lisäksi selvitetään kokonaan perusturvan varassa elävien kotitalouksien määrän kehitystä ja asemaa tulonjaossa. Raportti edesauttaa joka neljäs vuosi tehtävää lakisääteistä perusturvan riittävyyden arviointia. Se palvelee päätöksentekijöitä, tutkijoita ja tiedotusvälineitä sekä tukee talousarvio- ja kehysmenettelyprosesseja. Raportti vastaa tarpeeseen arvioida lainsäädännön muutosten kokonais- ja pitkän aikavälin vaikutuksia myös suhteessa hallitusohjelman linjauksiin. Arvio on järjestyksessään kuudes ja noudattaa pitkälti aikaisempien vuosien kaavaa.

Juha Sipilän hallituskautta leimannut nopea muutostahti jatkuu kuluvana vuonna. Vuonna 2018 erityisesti työttömyysturvassa tapahtuu paljon muutoksia: merkittävin muutos on aktiivimalli, jonka vaikutukset tulevat todennäköisesti vaihtelemaan alueellisesti. Tästä syystä aktiivimallin mahdollisia vaikutuksia ei ole huomioitu tässä työpaperissa. Toinen työttömyysturvan muutos on omavastuuajan lyhentyminen. Meneillään on myös paljon erilaisia kokeiluja ja selvityksiä (perustulo, osallistava sosiaaliturva, osallistumistulo), joilla yritetään tuottaa tietoa ja ratkaisuja työllisyysasteen nostamiseksi.

Perusturvan indeksikorotukset ovat olleet jäädytettyinä jo edellisen hallituksen ajalta eli vuodesta 2015 lähtien. Hallitusohjelman mukaisesti niiden jäädytys jatkuu vuoteen 2019 saakka. Sen sijaan toimeentulotuen perusosa on jätetty indeksijäädytyksen ulkopuolelle. Perusturvaetuuksien ostovoiman heikentäminen yhdistettynä toimeentulotuen tason turvaamiseen lisää tarveharkintaiseen toimeentulotukeen oikeutettujen määrää perusturvan saajien keskuudessa. Indeksijäädytyksen vaikutuksia perusturvaetuuksien tasoon ei kompensoida tulevina vuosina.

Yleisen asumistuen taso pysyy vuonna 2018 edellisen vuoden tasolla. Jatkossa yleisessä asumistuessa huomioitavia enimmäisasumismenoja tullaan tarkistamaan vuokraindeksin sijaan elinkustannusindeksillä.

Seuraavassa tarkastellaan hyväksytyn talousarvion vuonna 2018 voimaan tulevien muutosten vaikutuksia pienituloisten toimeentuloon ja tulonjakoon. Raportissa käydään ensin läpi vuoden 2018 keskeisimmät etuuksien, verotuksen ja asiakasmaksujen muutokset, jotka vaikuttavat pienituloisten kotitalouksien toimeentuloon. Muutosten vaikutuksia pienituloisten kotitalouksien tuloihin ja tulonmuodostukseen tarkastellaan tämän jälkeen esimerkkilaskelmien avulla.

Talousarvion tulonsiirtoja koskevien muutosten kokonaisvaikutuksia arvioidaan tulonjako- ja sukupuolivaikutusten näkökulmasta. Kokonaan perusturvan varassa olevien kotitalouksien tulojen kehityksen seuranta pohjautuu Tilastokeskuksen Tulonjaon kokonaistilastoon. Tulonjakovaikutusten arvioinnissa sekä esimerkkilaskelmissa on käytetty Tilastokeskuksen etäkäyttöympäristössä ylläpitämää SISU-mikrosimulointimallia.

2 Talousarvion muutokset perusturvaan

2.1 Lainsäädännön muutokset ja indeksijäädytysten vaikutukset etuuksiin

Indeksitarkistukset

Vuonna 2018 kansaneläkeindeksi jäädytettiin. Poikkeuksena muista kansaneläkeindeksiin sidotuista etuuksista tarveharkintaista toimeentulotukea korotettiin 0,68 prosenttia, takuueläkkeeseen tehtiin noin 15 euron tasokorotus ja vähimmäismääräistä sairaus- ja vanhempainpäivärahaa sekä erityishoitorahaa korotettiin.

Kela vahvistaa vuosittain kansaneläkeindeksin, jonka perusteella tarkistetaan siihen sidottujen etuuksien euromääriä. Tarkistus koskee kansaneläkkeen lisäksi takuueläkettä, perhe-eläkettä, rintamalisiä, sotilasavustuksen perusavustusta, vammaistukia, työttömyysturvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea sekä lastenhoidon tukia ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahoja.

Kansaneläkeindeksi seuraa Tilastokeskuksen laskemaa elinkustannusindeksiä. Indeksitarkistuksen tarkoituksena on estää inflaation myötä tapahtuvaa etuuksien ostovoiman heikkenemistä. Kansaneläkeindeksin leikkaamista ja jäädyttämistä on käytetty keinona hillitä julkisen talouden kustannusten kasvua vaikeina taloudellisina aikoina. Vuoden 2016 indeksitarkistuksessa etuuksien euromääriä tarkistettiin alaspäin elinkustannusindeksin alenemisen (deflaation) vuoksi, vuonna 2017 kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia leikattiin 0,86 prosenttia säästötavoitteiden vuoksi elinkustannusten kasvusta huolimatta.

Kansaneläkeindeksin laskentaperustetta muutettiin vuonna 2017: vuoden 2017 etuuksia tarkistettiin indeksillä joka saatiin jakamalla edellisen vuoden kolmannen neljänneksen kuukausien (heinä-, elo- ja syyskuun) elinkustannusindeksin pistelukujen keskiarvo luvulla 1,184; vuoden 2018 etuuksissa jakajana taas on luku 1,192. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jäädytyksen vaikutuksia etuuksien tasoon ei kompensoida tulevina vuosina.

Takuueläke

Takuueläkkeeseen tehtiin vuonna 2018 noin 15 euron tasokorotus. Takuueläkkeen tarkoituksena on turvata Suomessa asuvan eläkkeensaajan toimeentuloa, jos hänen eläkkeensä eivät muuten riitä kohtuulliseen toimeentuloon. Takuueläkkeen suuruuteen vaikuttavat kaikki muut eläkkeet, joita eläkkeensaaja saa Suomesta ja ulkomailta. Täyden takuueläkkeen saavat vain ne, joilla ei ole mitään muita eläkkeitä. Muut eläkkeet vähennetään takuueläkkeen täydestä määrästä. Takuueläkkeen määrästä säädetään takuueläkkeestä annetussa laissa ja takuueläke tarkistetaan ilman hakemusta vuosittain tammikuun alusta kansaneläkeindeksillä elinkustannusten nousua vastaavasti. Vuonna 2017 takuueläkelain 8 §:n mukainen takuueläkkeen täysi määrä oli 760,26 euroa kuukaudessa ja vuonna 2018 se on 775,50 euroa.

Työeläketurva

Vuoden 2018 palkkakertoimeksi vahvistettiin 1,391. Vuoteen 2017 verrattuna palkkakerroin nousee noin 0,1 prosenttia. Palkkakerrointa käytetään tulevan työeläkkeen laskennassa. Sillä tarkistetaan vuosiansiot eläkkeen alkamisvuoden tasoon. Palkkakertoimessa ansiotason muutoksen osuus on 80 prosenttia ja hintojen muutoksen 20 prosenttia. Vuonna 2018 työeläkeindeksi on 2548. Työeläkeindeksi nousi noin 0,6 prosenttia vuoteen 2017 verrattuna. Työeläkeindeksillä tarkistetaan maksussa olevat työeläkkeet. Työeläkeindeksiä laskettaessa palkkojen muutoksen osuus on 20 prosenttia ja hintojen muutoksen osuus 80 prosenttia.

Työttömyysturvan muutokset

Työttömyysturvan omavastuuaika lyheni vuoden 2018 alussa seitsemästä päivästä viiteen päivään. Viiden päivän omavastuuaika koskee henkilöitä, joiden omavastuuaika on alkanut 1.1.2018 tai sen jälkeen.

Vähimmäismääräisen peruspäivärahan ja työmarkkinatuen suuruus on vuonna 2018 edellisvuoden tapaan 32,40 euroa päivässä. Vuoden alussa otettiin käyttöön niin sanottu työttömien aktiivimalli, joka antaa viranomaiselle mahdollisuuden alentaa työttömyysetuutta. Muutoksen myötä työttömien aktiivisuutta seurataan 65 maksupäivän mittaisissa jaksoissa. Jos työtön ei ole ollut riittävän aktiivinen tarkastelujaksolla,

hänen täyden työttömyysetuutensa määrää leikataan 4,65 prosentilla seuraavien 65 maksupäivän ajaksi. Etuutta leikataan tällöin noin yhden työttömyyspäivän korvauksen verran kuukaudessa. Työttömyysetuuden määrä palautuu normaaliksi, kun aktiivimallin ehdot täyttyvät 65 maksupäivän tarkastelujakson aikana. Aktiivisuutta osoittavat ehdot täyttyvät, kun työtön on työssä tarkastelujakson aikana vähintään 18 tuntia tai hän ansaitsee yritystoiminnasta vähintään 241 euroa. Aktiivisuusehdot täyttyvät myös silloin, kun työtön osallistuu vähintään viiden päivän ajan työllistymistä edistävään palveluun tai osallistuu vähintään viiden päivän ajan muuhun TE-toimiston järjestämään, työllistymisedellytyksiä parantavaan palveluun tai työpaikalla tai työllistymiseen liittyen toteutettavaan rekrytointikokeiluun tai -koulutukseen.

Työttömänä aloitetun yritystoiminnan pää- ja sivutoimisuutta ei enää arvioida neljän ensimmäisen kuukauden ajalta yritystoiminnan aloittamisesta lukien vuonna 2018. Yritystoiminnasta mahdollisesti saatavat tulot sovitellaan työttömyysetuuden kanssa. Jos yritystoiminta arvioidaan neljän kuukauden jälkeen sivutoimiseksi, voidaan sovitellun työttömyyspäivärahan maksamista jatkaa.

Liikkuvuusavustuksen ehtoja on lievennetty. Sitä voidaan aiemmasta poiketen maksaa myös alle 18 tuntia viikossa tehtävään osa-aikatyöhön. Liikkuvuusavustusta voidaan maksaa myös työhön liittyvän koulutuksen perusteella. Avustus voidaan maksaa korotettuna, jos tuensaajalla on alaikäisiä lapsia tai työ- tai koulutusmatka on yli 200 kilometriä.

Lapsiperheiden tukeminen

Vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha ja erityishoitoraha nousivat vuoden 2018 alussa edellisen vuoden 23,73 eurosta 24,64 euroon. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus nousi vuoden alusta lukien 53,30 euroon kuukaudessa edellisen vuoden 48,55 eurosta. Lapsen syntyessä perhe voi valita avustukseksi joko äitiyspakkauksen tai verottoman rahasumman. Äitiysavustuksen määrä on tällä hetkellä 140 euroa kuukaudessa, mutta sen määrä nousee 170 euroon, kun lapsen laskettu aika on 1.6.2018 tai sen jälkeen. Täyden elatustuen määrä nousi vuoden alussa 155,50 eurosta 156,39 euroon kuukaudessa. Myös elatustukeen liittyvä maksukyvyttömyysraja nousi 1 097,14 eurosta kuukaudessa 1 103,43 euroon.

Varhaiskasvatuksesta perittävät asiakasmaksut alenivat vuoden 2018 alusta lukien. Pieni- ja keskituloisilla perheillä asiakasmaksujen alentamisen vaikutus näkyi jo yhden lapsen ollessa varhaiskasvatuksen piirissä. Toisen lapsen sisaralennuksen nostaminen 50 prosenttiin aikaisemmasta kymmenestä prosentista alensi asiakasmaksuja perheen tulotasosta riippumatta, mikäli perheen lapsista useampi oli varhaiskasvatuksen piirissä. Elokuun alussa tulorajoja korotetaan joka toinen vuosi tehtävän indeksitarkistuksen vuoksi. Nuorimmasta lapsesta maksettava enimmäismaksu on 290 euroa ja alin perittävä maksu on 27 euroa kuukaudessa. Toisesta lapsesta perittävä maksu on enintään 50 prosenttia nuorimman lapsen maksusta, ja seuraavien lasten maksu on 20 prosenttia nuorimman lapsen maksusta.

Opintotuki

Opintotuen tarkoitus on turvata opiskelijan toimeentulo opiskelemisen aikana. Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat oppilaitokseen hyväksyminen, päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve. Opintotukeen kuuluvat opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtiontakaus. Nykyisin korkeakouluopiskelijoiden kaikki opintotukiasiat käsitellään Kelassa. Opiskelijat ovat olleet yleisen asumistuen piirissä elokuusta 2017 alkaen. Opiskelijoiden asumislisää voivat kuitenkin saada edelleen ulkomailla ja Ahvenanmaalla opiskelevat sekä Suomessa kansanopistossa, liikunnan koulutuskeskuksessa tai Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa opiskelevat, jotka opiskelevat maksullisella linjalla ja asuvat oppilaitoksen asuntolassa.

Vuonna 2018 opintorahan taso pysyy yhtä suurena kuin vuonna 2017, jolloin korkeakouluopiskelijoiden opintorahan taso yhtenäistettiin toisen asteen opintorahan tason kanssa. Opintoraha on itsenäisesti asuvilla lapsettomilla 18 vuotta täyttäneillä opiskelijoilla 250,28 euroa kuukaudessa vuonna 2018. Vuoden 2018 alusta alkaen alle 18-vuotiaan lapsen huoltajan opintorahaan lisättiin 75 euron kuukausittainen huoltajakorotus. Lasten lukumäärä ja se, kenen luona lapsi asuu, eivät vaikuta huoltajakorotuksen saamiseen tai sen suuruuteen. Valtion opintolainantakaus on 650 euroa korkeakouluopiskelijoille ja 18 vuotta täyttäneille toisen asteen opiskelijoille. Opintotukea ei ole sidottu kansaneläkeindeksiin, eikä sen suuruus näin ollen

seuraa hintojen kehitystä. Vanhempien tulot eivät vuoden 2018 alusta alkaen vaikuta itsenäisesti asuvien 18- ja 19-vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden opintorahan määrään.

Vuodeksi 2018 opintotuen vuositulorajoja korotettiin 1 prosentilla. Vuosituloraja määräytyy siten, että tuloja voi olla 667 euroa jokaista tukikuukautta kohti ja 1 990 euroa jokaista tuetonta kuukautta kohti. Opiskelijan omia tulorajoja tarkistetaan joka toinen vuosi yleisen ansiotasoindeksin muutoksen mukaisesti, mikäli tulorajat nousevat indeksimuutoksen johdosta.

Yleisimpiä yliopistotutkintoja (300 opintopistettä) varten opiskelijat, jotka ovat aloittaneet opintonsa 1.8.2017 tai sen jälkeen, voivat saada 48 opintotukikuukautta. Tukeen oikeuttava aika on 57 kuukautta, kun alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus on yhteensä 360 opintopistettä. Korkeakouluopiskelija voi kuitenkin saada enimmäistukiajan pidennyksen aiempaa helpommin, sillä suorittamatta olevien opintojen määrä ei enää vaikuta pidennyksen saamiseen.

Toimeentulotuki

Toimeentulotuen perusosaan tehtiin vuoden 2018 alussa 0,68 prosentin korotus. Yksin asuvan henkilön perusosan määrä on enimmillään 491,21 euroa kuukaudessa. Korotuksella pyritään turvaamaan kaikkein pienituloisimpien ostovoiman säilyminen, kun kansaneläkeindeksi jäädytettiin vuoden 2017 tasolle.

Verotuksen muutokset

Vuoden 2018 tuloveroasteikon tulorajoja korotettiin noin 1,5 prosentilla sekä asteikon kolmannen tuloluokan euromääräistä alarajaa korotettiin noin 600 eurolla. Lisäksi marginaaliveroprosentteja alennettiin hieman (0,25 prosenttiyksikköä). Palkkatulon verotuksen arvioidaan pysyvän ensi vuonna suunnilleen nykyisellään, kun huomioidaan palkansaajamaksujen korotukset ja yleisen ansiotason nousu.

Palkansaajien työttömyysvakuutusmaksu nousi 0,3 prosenttiyksikköä ja työnantajan osuus vastaavasti pieneni saman verran. Palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu on 1,90 prosenttia palkasta. Työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,65 prosenttia palkasta, jos palkkasumma on korkeintaan 2 083 500 euroa. Sen ylittävältä osalta työttömyysvakuutusmaksu on 2,6 prosenttia palkasta.

Vuonna 2018 työntekijän eläkelain mukainen keskimääräinen työeläkevakuutusmaksu on 24,4 prosenttia palkasta. Alle 53-vuotiaiden työntekijöiden eläkevakuutusmaksu on 6,35 prosenttia ja 53–62 vuotta täyttäneillä 7,85 prosenttia, eli 0,20 prosenttiyksikköä korkeammat kuin edellisenä vuonna. Työnantajan keskimääräinen maksu vuonna 2018 on 17,75 prosenttia, eli 0,20 prosenttiyksikköä edellisvuotta matalampi. Kilpailukykysopimuksen mukainen siirto työnantajan maksusta työntekijän maksuun kasvattaa työntekijän osuutta.

Vakuutettujen sairaanhoitomaksua ei peritä kunnallisverotuksessa verotettavasta ansiotulosta vuonna 2018 kuten ei peritty myöskään vuonna 2017. Verotettavista eläke- ja etuustuloista perittävä maksu on 1,53 prosenttia, eli 0,08 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2017.

Työnantajan sairausvakuutusmaksu on 0,86 prosenttia, eli 0,22 prosenttiyksikköä edellisvuotta matalampi. Palkansaajien sekä yrittäjien päivärahamaksu on 1,53 prosenttia palkasta tai työtulosta, jos vuotuisen palkka- ja työtulon yhteismäärä on vähintään 14 020 euroa, maksu on 0,05 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuonna 2017. Jos palkka ja työtulon yhteismäärä jää alle 14 020 euron, päivärahamaksua ei peritä.

Työtulovähennyksen enimmäismäärä nousi 1 420 eurosta 1 540 euroon.

Perusvähennyksen enimmäismäärä on 3 100 euroa vuonna 2018, kun se vuonna 2017 oli 3 060 euroa. Jos puhtaan ansiotulon määrä kaikkien kunnallisverotuksessa tehtävien vähennysten jälkeen on suurempi kuin 3 100 euroa (3 060 euroa vuonna 2017), vähennystä pienennetään 18 prosentilla ylimenevän tulon määrästä.

Yleisradiovero on 2,5 prosenttia ansio- ja pääomatulojen yhteismäärän 14 000 euroa ylittävästä osasta, suuruudeltaan se on enintään 163 euroa. Vero on henkilökohtainen. Vuosina 2017 ja 2016 Yle-vero oli 0,68 prosenttia henkilön ansio- ja pääomatulojen määrästä, enintään 143 euroa. Henkilöasiakkaat eivät maksaneet Yle-veroa, jos veron määrä oli vähemmän kuin 70 euroa.

Väliaikaiseksi vuosille 2015–2017 säädetty verotuksen lapsivähennys poistui.

Sairauspäivärahat ja kuntoutusraha

Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha nousi vuoden 2018 alussa edellisen vuoden 23,73 eurosta 24,64 euroon. Lisäksi sairauspäivärahan määrän laskusääntö muuttui. Sairauspäiväraha määräytyy palkkakertoimella tarkistettavaan nykyiseen 30 000 euron vuosityötulon rajaan asti 70 prosentin mukaan ja sen ylittävältä osalta 20 prosentin mukaan. Vuosityötulon 30 000 euroa ylittävältä osalta päivärahaa kertyy siis aikaisempaa vähemmän.

Nuoren kuntoutusrahan ja Kelan ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä korotetaan takuueläkkeen tasolle. Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä tarkistetaan kansaneläkeindeksillä työeläkeindeksin sijaan. Muutos koskee myös maksussa olevia vähimmäismääräisiä kuntoutusrahoja.

Sairausvakuutuskorvausten ja sosiaali- ja terveydenhuollon maksujen muutokset

Sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät enimmäismäärät ja tulorajat tarkistetaan joka toinen vuosi. Vuonna 2018 asiakasmaksujen enimmäismäärät laskivat kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti 1,22 prosenttia ja säännöllisen kotihoidon maksujen tulorajat nousivat työeläkeindeksin muutoksen mukaisesti 0,60 prosenttia. Terveydenhuollon maksukatto laski vuoden 2018 alusta 691 eurosta 683 euroon.

Yli 1 000 euroa maksavista erityisen kalliista lääkkeistä saa korvauksen vain kuukauden tarvetta vastaavasta määrästä kerrallaan. Vuoden 2018 alusta alkaen kallista lääkettä voi ostaa yhdellä kerralla määrän, jolla lääkekustannusten vuosiomavastuu eli lääkekatto ylittyy. Lääkekustannusten vuosiomavastuu eli lääkekatto pysyi ennallaan, joten myös vuonna 2018 se on 605,13 euroa kalenterivuoden aikana. Jos vuosiomavastuu ylittyy, asiakas maksaa loppuvuoden ajan jokaisesta korvattavasta valmisteesta 2,50 euron omavastuun jokaisella ostokerralla. Kalliissa lääkkeissä omavastuu on 0,21 euroa jokaiselta alkavalta hoitoviikolta.

Asumisen tuet

Yleisen asumistuen tarkoituksena on helpottaa pienituloisten ruokakuntien asumismenoja. Yleisen asumistuen taso pysyy vuonna 2018 vuoden 2017 tasolla. Yleisessä asumistuessa huomioon otettavia enimmäisasumismenoja tarkistetaan jatkossa vuokraindeksin sijaan elinkustannusindeksin mukaan. Enimmäisasumismenoilla tarkoitetaan yleisessä asumistuessa hyväksyttävien asumismenojen enimmäismäärää. Vuonna 2018 enimmäisasumismenot pysyvät yhtä suurina kuin vuonna 2017 kansaneläkeindeksin jäädytyksen seurauksena.

Eläkkeensaajan asumistuessa huomioon otettavien asumismenojen enimmäismäärät suurenevat 1,8 prosenttia vuoteen 2017 verrattuna kaikissa kuntaryhmissä. Lisäksi korvaus omakotitalon kuukausittaisista kunnossapitokustannuksista suurenee yhtä suurella osuudella. Korotukset otetaan huomioon seuraavassa eläkkeensaajan asumistuen tarkistuksessa.

Asumistukilain ja opintotukilain uudistamisen myötä opiskelijat siirtyivät yleisen asumistuen piiriin elokuussa 2017. Vaikka opiskelijat ovat siirtyneet yleiselle asumistuelle, Ahvenanmaan maakuntalain mukaiseen asumislisään oikeutetuille opiskelijoille ei myönnetä yleistä asumistukea. Lisäksi asumislisää maksetaan ulkomailla opiskeleville sekä Suomessa kansanopistossa, liikunnan koulutuskeskuksessa tai Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa opiskeleville, jotka opiskelevat maksullisella linjalla ja asuvat oppilaitoksen asuntolassa.

2.2 Perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan kehitys 2005–2018

Kuviossa 2.2.1 on esitetty keskeisimpien perusturvaetuuksien sekä yksinasuvan toimeentulotuen perusosan reaalinen kehitys vuosille 2005–2018. Etuuksien euromäärät on esitetty vuoden 2018 hintatasossa.

Useimmat kuviossa näkyvät etuudet on sidottu kansaneläkeindeksiin. Lapsilisä ja opintoraha ovat poikkeuksia tästä. Lapsilisä oli sidottuna indeksiin vuosina 2011–2016. Lapsilisän taso pysyi kuitenkin samana vuoden 2012 jälkeen, sillä lapsilisien indeksitarkistukset päätettiin jäädyttää vuosille 2013–2015. Vuonna 2015 lapsilisää leikattiin 8 prosenttia ja seuraavana vuonna lapsilisän indeksisidonnaisuus purettiin. Opintorahan taso sidottiin kansaneläkeindeksiin vuonna 2014 ja vuonna 2016 indeksisidonnaisuus purettiin. Lasten kotihoidon tuki on ollut kansaneläkeindeksiin sidottu vuodesta 2011 lähtien.

Vuonna 2015 kuluttajahintojen kehitys kääntyi hetkellisesti laskuun, minkä vuoksi kansaneläkeindeksiä alennettiin vuonna 2016. Edellisen kerran samankaltaisessa tilanteessa, vuonna 2010, kansaneläkeindeksi jäädytettiin. Kansaneläkeindeksin alentamisen seurauksena siihen sidottujen etuuksien euromääräinen taso laski, takuueläkettä ja toimeentulotuen perusosaa lukuun ottamatta. Takuueläkkeeseen tehtiin 20 euron tasokorotus ja toimeentulotuen perusosan määrää nostettiin hieman vuonna 2016. Vuonna 2017 kansaneläkeindeksiä alennettiin kuluttajahintojen noususta huolimatta. Tällä kertaa tason alentaminen ulotettiin myös takuueläkkeeseen, mutta toimeentulotuen perusosa jätettiin edelleen leikkauksen ulkopuolelle. Lapsilisiin kohdistui indeksileikkausta vastaava vähennys. Vuonna 2018 kansaneläkeindeksi jäädytettiin. Toimeentulotuen perusosan ostovoimaa turvattiin myös tällä kertaa pienellä erilliskorotuksella ja takuueläkkeen ja vähimmäismääräisten vanhempain- ja sairauspäivärahojen tasoa korotettiin.

Eri etuuksiin tehdyt tasokorotukset näkyvät kuviossa selkeästi. Vuonna 2008 korotettiin vähimmäismääräisiä vanhempain- ja sairauspäivärahoja, vuonna 2018 tehtiin merkittävästi pienempi korotus. Kansaneläkeläisten toimeentulo parani takuueläkkeen myötä vuonna 2010, takuueläkkeen tasoa on sittemmin korotettu sekä vuonna 2016 että vuonna 2018. Vuonna 2012 tehtiin työttömän peruspäivärahaan ja toimeentulotuen perusosaan tasokorotukset. Vuoden 2017 opintotukiuudistuksen myötä korkeakouluopiskelijan opintorahaa leikattiin noin neljänneksellä.

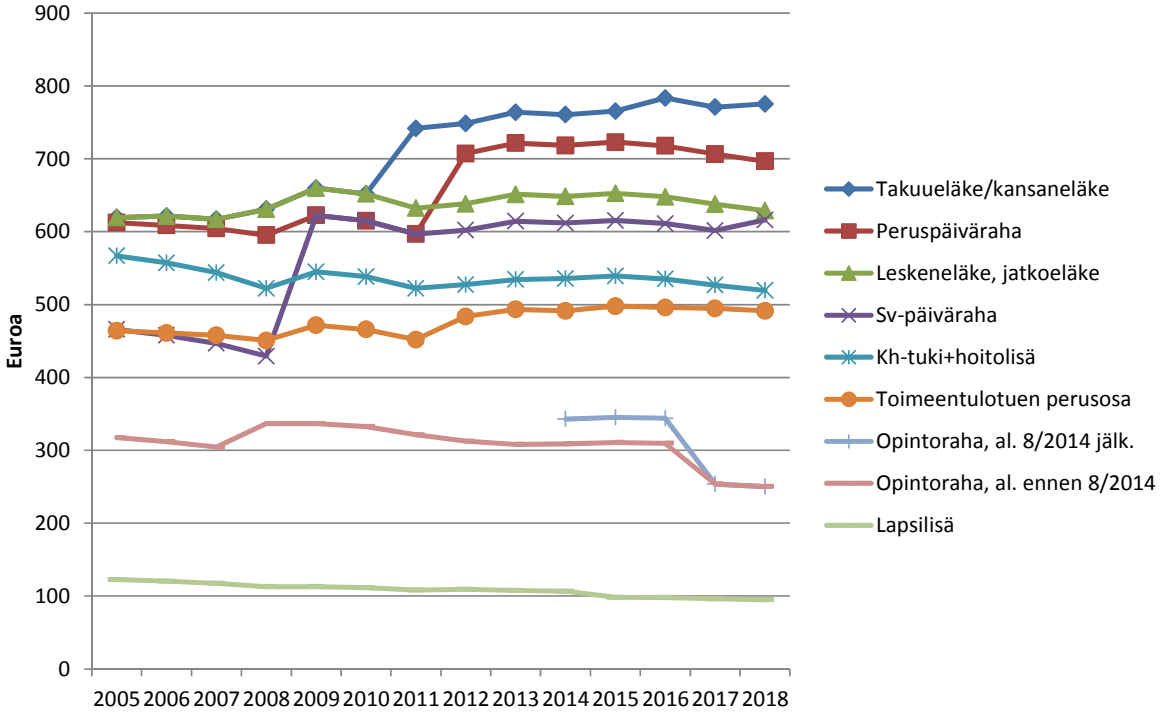

Lähde: SISU-malli, TK ja VM taloudellinen katsaus talvi 2017, omat laskelmat.

Kuvio 2.2.1. Keskeisten perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan reaalinen kehitys 2005–2018 euroina vuoden 2018 hintatasossa.

3 Esimerkkilaskelmia kotitalouksien tulonmuodostuksesta 2018

3.1 Esimerkkilaskelmien taustaoletukset

Esimerkkilaskelmien taustaoletukset ovat suurelta osin samat kuin Perusturvan riittävyyden arviointiraportissa 2011–2015. Tulonmuodostusta tarkastellaan neljällä eri perhetyypillä ja kymmenessä eri elämäntilanteessa. Laskelmat on tehty vuoden 2018 lainsäädännön mukaan. Laskelmissa on käytetty apuna SISU-mallin esimerkkilaskelmasovellusta.

Esimerkkiperhetyypit

Esimerkkiperheinä käytetään neljää perhetyyppiä, jotka ovat yleisesti käytössä muun muassa kulutustutkimuksissa. Tarkasteltavat perhetyypit ovat:

1. Yksinasuva
2. Yksinhuoltaja, yksi lapsi
3. Pariskunta, ei lapsia
4. Pariskunta, kaksi lasta

Kotihoidon tukea saavassa perheessä yhden lapsen on oletettu olevan alle 3-vuotias ja kaksilapsisen perheen toisen lapsen alle 7-vuotias. Kaikissa esimerkkiperheiden elämäntilanteissa lapset on oletettu alle kymmenvuotiaiksi; tällä oletuksella on vaikutusta toimeentulotuen suuruuteen.

Esimerkkiperheiden elämäntilanteet

Perusturvan varassa elävien kotitalouksien etuuksien ja verotuksen muodostamaa tulonmuodostusta tarkastellaan perustuslain 19. pykälässä luetelluissa elämäntilanteissa. Nämä elämäntilanteet ovat työttömyys, eläkeläisyys (työkyvyttömyys tai vanhuus), sairaus, lapsen syntymä sekä huoltajan/puolison menehtyminen. Lisäksi kotitalouksien tulonmuodostusta tarkastellaan kotihoidon tukea, opintotukea, pienen palkan perusteella maksettavaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa, työeläkettä, keskimääräistä tai pientä palkkaa saavissa kotitalouksissa. Pariskuntien kohdalla tarkasteluissa on keskitytty ainoastaan tilanteisiin, joissa molemmat saavat samaa perusturvaetuutta tai joissa molemmat ovat ansiotyössä, josta maksetaan samaa palkkaa. Poikkeuksena tästä on, kotihoidon tukea saava kahden huoltajan perhe, jossa toisen puolison oletetaan olevan työttömänä ja saavan perustyöttömyysturvaa.

Asumisoletukset

Laskelmissa käytetyt asuntojen koot vastaavat yleistä asumistukea saavien kotitalouksien keskimääräisiä asuntojen kokoja eri perhetyypeillä joulukuussa 2013 Kelan rekisterien perusteella. Esimerkkilaskelmien malliperheiden oletetaan asuvan keskisuuressa kaupungissa ja vuokraoletukset perustuvat yleistä asumistukea saavien kotitalouksien keskimääräisiin neliövuokriin yleisen asumistuen kuntaryhmässä III mainituilla perhetyypeillä joulukuussa 2013. Vuokrat on korotettu vuoden 2018 tasolle vuokraindeksin mukaisesti. Asumiskustannusoletukset vuodelle 2018 on esitetty taulukossa 3.1.1.

Taulukko 3.1.1. Esimerkkilaskelmien asumisoletukset eri perhetyypeillä keskisuuressa kaupungissa vuonna 2018.

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Asunnon koko, m²	42	63	57	80
Vuokra, €/kk	544	730	699	908

Laskelmissa käytetyt asumiskustannukset ovat osin suuremmat kuin Kelan perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vuokramenot. Yksinasuvilla oletetut asumiskustannukset ylittävät hyväksyttävät vuokramenot puolessa kuntaryhmän III kunnista. Kahden hengen kotitalouksilla, eli yksinhuoltajilla ja lapsettomilla pariskunnilla, oletusasumiskustannukset ovat lähes kaikissa kyseisen kuntaryhmän kunnissa hyväksyttäviä suuremmat. Noin kolmessa neljästä näistä kunnista kahden lapsen ja kahden aikuisen muodostaman esimerkkikotitalouden asumiskustannukset ovat perustoimeentulotuen normeja suuremmat. Laskelmissa kuitenkin oletetaan, että perustoimeentulotuen vuokranormit ylittävät asumiskustannukset korvataan kuntien myöntämällä täydentävällä toimeentulotuella.

Käsiteltävät tuloerät

Kotitalouksien tulonmuodostus edellä luetelluissa elämäntilanteissa koostuu erilaisista yhdistelmistä ensisijaisia syyperusteisia etuuksia tai palkkatuloja, perhe-etuuksia ja asumistukea sekä viimesijaisesta, tarveharkintaisesta toimeentulotuesta. Kaikkien lapsiperheiden saaman lapsilisän lisäksi yksinhuoltajatalouksien oletetaan saavan elatustukea, mutta ei lainkaan elatusapua. Esimerkkiperheiden tulonmuodostus tapahtuu seuraavasti:

Ensisijainen etuus tai palkkatulot
+ perhe-etuudet
– verot
= nettotulot
+ asumisen tuki
+ toimeentulotuki
= käytettävissä olevat tulot
– asumiskustannukset
= käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen

Tulokäsitteinä tarkastellaan käytettävissä olevia rahatuloja sekä ennen että jälkeen asumiskustannusten. Kyseiset tulokäsitteet ovat yleisesti käytössä tulonjaon tarkasteluissa ja perustelut tälle käytännölle on esitetty vuoden 2011 Perusturvan riittävyyden arviointiraportissa.

Keskipalkkana käytetään Tilastokeskuksen tilastojen mukaista vuoden 2016 mediaanipalkkaa, jotka on korotettu vuodelle 2018 käyttäen ansiotasoindeksiä ja valtionvarainministeriön viimeisintä ansiotasoindeksiennustetta. Pienipalkkaisen elämäntilanteessa palkka on määritetty 50 prosentiksi keskipalkasta. Ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavan elämäntilanteessa päiväraha perustuu samalla tavalla määriteltyyn pieneen palkkaan. Eläketurvakeskuksen tilastojen perusteella on määritetty keskimääräisen työeläkkeen suuruus vuonna 2016, ja tämä on korotettu vuodelle 2018 käyttäen työeläkeindeksiä.

Verotus

Kunnallisverotuksen osalta laskelmissa sovelletaan kunnallisverotuksen keskimääräistä prosenttia. Kirkollisveroa ei oteta huomioon. Sen sijaan laskelmissa on huomioitu yleisradiovero sekä verottajan automaattisesti myöntämät vähennykset. Palkansaajien verot sisältävät myös pakolliset sosiaalivakuutusmaksut. Heidän oletetaan maksavan alle 53-vuotiaiden työeläkevakuutusmaksua.

3.2 Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saaja

Taulukossa 3.2.1. on esitetty esimerkkilaskelmat työttömyysturvan peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavien tulonmuodostuksesta neljällä eri perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla vuonna 2018. Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat samansuuruisia ja ne ovat veronalaista tuloa. Laskelmissa ei ole otettu huomioon aktiivimallin mukanaan tuomaa työttömyysturvan mahdollista alentamista 4,65 prosentilla.

Yksinasuvan työttömän tulot muodostuvat työttömyyspäivärahasta, asumistuesta sekä toimeentulotuesta. 544 euron vuokralla työttömän perusturvaa saava on laskennallisesti oikeutettu saamaan yhteensä 449 euroa asumistukea ja toimeentulotukea. Verojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot ovat yksinelävällä työttömällä 1 035 euroa kuukaudessa, mutta asumiskustannusten jälkeen käteen jäävä tulo putoaa alle 500 euron.

Työttömän perusturvaa saavan vuokralla asuvan yhden lapsen yksinhuoltajan tulot muodostuvat työttömyyspäivärahan lisäksi lapsilisästä, elatustuesta, asumistuesta sekä toimeentulotuesta. 730 euron asumiskustannuksilla työtön yksinhuoltaja saa laskennallisesti 456 euroa asumistukea ja 149 euroa toimeentulotukea. Lapsilisä ja elatustuki ovat yhteensä hieman yli 300 euroa kuukaudessa. Verojen jälkeinen kuukausittainen käytettävissä oleva tulo on 1 580 euroa ja asumiskustannusten jälkeen 850 euroa.

Myös työttömän perusturvalla elävä lapseton pariskunta on esimerkkitapauksessa laskennallisesti oikeutettu sekä asumistukeen että toimeentulotukeen. Hieman alle 700 euron vuokralla pariskunta saa asumistukea ja toimeentulotukea yhteensä 363 euroa kuukaudessa. Verojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot muodostuvat työttömällä pariskunnalla 1 580 euron suuruisiksi. Asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 850 euroa kuukaudessa.

Työttömän kaksilapsisen vuokralla asuvan pariskunnan tulot koostuvat työttömyyspäivärahoista, lapsilisistä, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Keskisuuressa kaupungissa laskennallinen vuokra perheellä on yli 900 euroa kuukaudessa. Tällä vuokratasolla perheen asumistuki ja toimeentulotuki ovat yhteensä 720 euroa ja lapsilisiä he saavat 200 euroa kuukaudessa. Verojen jälkeinen käytettävissä oleva kuukausitulo on 2 337 euroa, mutta asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää noin 1 430 euroa kuukaudessa.

Taulukko 3.2.1. Työttömän kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Työttömyyspäiväraha	697	809	1393	1723
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	111	139	222	305
Nettotulo	586	974	1172	1618
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	312	456	255	522
Toimeentulotuki	137	149	108	198
Käytettävissä oleva tulo	1035	1580	1534	2337
KTU asumiskustannusten jälkeen	491	850	835	1429

3.3 Takuueläkkeen saaja

Taulukossa 3.3.1 on esitetty takuueläkeläistalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla vuonna 2018. Oletuksena on, että esimerkkitaloudet eivät saa työhistorian kerryttämää työeläkettä. Takuueläke täydentää kansaneläkettä. Takuueläkkeen suuruus on kaikilla sama eikä riipu perhesuhteista toisin kuin kansaneläkkeen, joka parisuhteessa elävillä on pienempi kuin yksinasuvilla. Takuueläkettä saavat eivät käytännössä maksa tuloistaan veroa eläketulovähennyksestä johtuen, vaikka sekä kansaneläke että takuueläke ovat verotettavaa tuloa. Eläkkeensaajille maksetaan alle 16-vuotiaista lapsista lapsikorotusta, joka ei ole veronalaista tuloa. Lapsikorotus maksetaan molemmille puolisoille, mikäli molemmat saavat eläkettä.

Yksinelävän vuokralla asuvan eläkeläisen tulot muodostuvat 755 euron suuruisen eläkkeen lisäksi eläkkeensaajien asumistuesta. Toimeentulotukeen hän ei laskennallisesti ole oikeutettu. 544 euron vuokralla asumistuen suuruus on reilut 400 euroa. Eläkkeiden ja asumistuen jälkeiset käteen jäävät tulot muodostuvat 1 176 euron suuruisiksi. Vuokran jälkeen käytettäväksi jää 633 euroa kuukaudessa.

Takuueläkettä saavan yhden lapsen yksinhuoltajan tulot muodostuvat eläkkeen lisäksi eläkkeensaajien lapsikorotuksesta, lapsilisästä, elatustuesta ja asumistuesta sekä tarveharkintaisesta toimeentulotuesta. Jos oletetaan, että kunnan myöntämästä täydentävästä toimeentulotuesta korvataan Kelan perustoimeentulotuessa hyväksyttävien vuokramenojen ylimenevä osuus, on laskennallisen toimeentulotuen suuruus hieman yli 20 euroa. Etuuksista muodostuu 1 580 euron suuruiset käytettävissä olevat tulot. Asumiskustannusten jälkeen käytettävissä oleviksi tuloiksi jää 850 euroa.

Lapsettoman takuueläkeläispariskunnan tulot muodostuvat eläkkeiden lisäksi eläkkeensaajien asumistuesta, johon molemmat ovat oikeutettuja. Asumistukea pariskunta saa yhteensä hieman yli 350 euroa kuukaudessa. Pariskunnan käytettävissä olevat tulot ovat 1 902 euroa kuukaudessa. Keskisuuren kaupungin laskennallisella 699 euron vuokralla pariskunnan asumiskustannusten jälkeisiksi tuloiksi jää hieman yli 1 200 euroa kuukaudessa.

Kaksilapsisen takuueläkeläispariskunnan tulot muodostuvat eläkkeistä, lapsilisistä, eläkkeensaajien lapsikorotuksista sekä asumistuesta, jota perhe saa 579 euroa kuukaudessa. Etuuksista koostuva verojen jälkeinen käytettävissä oleva kuukausitulo pariskunnalla on 2 417 euroa. Laskennalliset asumiskustannukset keskisuuressa kaupungissa asuvalla perheellä ovat 908 euroa kuukaudessa ja kun ne vähennetään käytettävissä olevista tuloista, käteen jää 1 509 euroa.

Taulukko 3.3.1. Takuueläkeläistalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Eläkkeet	775	775	1551	1551
Lapsikorotukset	0	22	0	88
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	0	0	0	0
Nettotulo	775	1102	1551	1838
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	401	456	352	579
Toimeentulotuki	0	22	0	0
Käytettävissä oleva tulo	1176	1580	1902	2417
KTU asumiskustannusten jälkeen	633	850	1203	1509

3.4 Sairaus- tai vanhempainpäivärahan saaja

Taulukossa 3.4.1. on esitetty vähimmäismääräisellä sairaus- tai vanhempainpäivärahalla olevien neljän perhetyypin tulonmuodostus keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla vuonna 2018. Vähimmäismääräiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat ovat samansuuruisia ja ne ovat veronalaista tuloa. Vanhempainpäivärahoihin kuuluvat äitiysraha, isyysraha ja vanhempainraha. Koska kahden vanhemman perheissä vanhempainpäivärahaa molemmat vanhemmat voivat saada samanaikaisesti vain kuukauden ajan, lapsiperhelaskelma kuvaa perheitä, joissa toinen vanhemmista saa vanhempainpäivärahaa ja toinen sairauspäivärahaa.

Vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla elävä yksinasuva on laskennallisesti oikeutettu sekä asumistukeen että toimeentulotukeen. 616 euron suuruisesta sairauspäivärahasta ja yhteensä 509 euron suuruisesta asumistuesta ja toimeentulotuesta muodostuu verojen jälkeen 1 035 euron suuruiset käteen jäävät tulot. Asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot putoavat alle 500 euroon kuukaudessa.

Yksilapsisen vähimmäismääräistä vanhempain- tai sairauspäivärahaa saavan yksinhuoltajan tulot muodostuvat päivärahan lisäksi lapsilisästä, elatustuesta, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta. Keskisuuren kaupungin vuokratasolla yksinhuoltaja saa asumistukea ja toimeentulotukea yhteensä 749 euroa. Kaikista etuuksista muodostuu verojen jälkeen yhteensä 1 580 euron suuruiset käytettävissä olevat tulot. Vuokran maksun jälkeen käytettäväksi jää 850 euroa kuukaudessa.

Lapseton pariskunta, joka elää vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla, saa esimerkkiperhelaskelman mukaan lisäksi myös yleistä asumistukea ja toimeentulotukea. Kaikista pariskunnan saamista etuuksista muodostuu verotuksen jälkeen 1 534 euron käytettävissä olevat tulot kuukaudessa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 835 euroa kuukaudessa.

Kaksilapsisen vähimmäismääräistä vanhempainpäivärahaa ja sairauspäivärahaa saavan pariskunnan tulot muodostuvat päivärahojen lisäksi lapsilisistä, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta. Keskisuuressa kaupungissa asuva perhe saa asumistukea ja toimeentulotukea 1 087 euroa kuukaudessa. Pariskunnan käytettävissä oleva kuukausituloverotuksen jälkeen on 2 337 euroa. Asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 1 429 euroa.

Taulukko 3.4.1. Vähimmäismääräisellä sairaus- tai vanhempainpäivärahalla elävien kotitalouksien tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Sairauspäivärahat	616	616	1232	1232
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	90	90	181	181
Nettotulo	526	830	1051	1251
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	312	456	309	685
Toimeentulotuki	197	293	174	402
Käytettävissä oleva tulo	1035	1580	1534	2337
KTU asumiskustannusten jälkeen	491	850	835	1429

3.5 Leskeneläkkeen saaja

Taulukossa 3.5.1 on kuvattu yksilapsisen leskeksi jääneen yksinhuoltajatalouden tulonmuodostus keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla vuonna 2018. Tämän tarkastelun kohteena ovat ainoastaan kansaneläkejärjestelmän mukaiset perhe-eläkkeet. Lesken jatkoeläkkeen lisäksi yksinhuoltajatalouden etuudet koostuvat lapseneläkkeestä, lapsilisästä, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Tässä esimerkkiperhelaskelmassa oletetaan, että puolison kuolemasta on yli puoli vuotta, jolloin leski ei enää saa lesken alkueläkettä vaan jatkoeläkettä. Lesken jatkoeläke on verotettavaa tuloa, mutta eläketulovähennyksen vuoksi siitä maksetaan vain yleisradiovero. Lapseneläke sen sijaan ei ole mukana lesken verotuksessa eikä sitä oteta huomioon myöskään asumistuessa.

Leskeksi jääneen työelämän ulkopuolella olevan yksinhuoltajan käytettävissä oleviksi tuloiksi jää 1 580 euroa kuukaudessa. Keskisuuren kaupungin 730 euron vuokralla käteen jäävät tulot ovat asumiskustannusten jälkeen 850 euroa kuukaudessa, kun laskennallisesti yhteensä 653 euron suuruinen asumistuki ja toimeentulotuki otetaan huomioon.

Taulukko 3.5.1. Yksinhuoltajalesken tulonmuodostus keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinhuoltaja + 1 lapsi
Leskeneläke	629
Lapseneläke	150
Lapsilisät	148
Elatustuki	0
Verot	0
Nettotulo	927
Vuokra	730
Asumisen tuet	456
Toimeentulotuki	197
Käytettävissä oleva tulo	1580
KTU asumiskustannusten jälkeen	850

3.6 Opintotuen saaja

Taulukossa 3.6.1. on esitetty esimerkkilaskelmat opintotuen saajien käytettävissä olevien tulojen muodostumisesta vuonna 2018. Tarkastelu kohdistuu itsenäisesti asuviin 18 vuotta täyttäneisiin opintotuen saajiin, jotka asuvat keskisuuressa kaupungissa. Opintotuki koostuu opintorahasta ja opintolainan valtiontakauksesta. Elokuussa 2017 lähes kaikki opiskelijat siirrettiin yleisen asumistuen piiriin. Opintorahan suuruus on 250 euroa kuukaudessa sekä toisen asteen opiskelijoilla että korkeakouluopiskelijoilla. Opintolainan valtion takaus on 650 euroa kuukaudessa. Taulukossa 3.6.1. käytettävissä olevat tulot on esitetty sekä opintolainan kanssa että ilman sitä.

Yksinasuvan opintotuen saajan käytettävissä olevat tulot vuonna 2018 ovat opintolaina huomioon ottaen 1 212 euroa ja asumiskustannusten jälkeen 669 euroa kuukaudessa.

Yhden lapsen yksinhuoltajaopiskelijan tulot muodostuvat esimerkkilaskelmassa huoltajakorotuksen sisältävän opintotuen ja yleisen asumistuen lisäksi lapsilisästä ja elatustuesta. Yksinhuoltajaopiskelijan käytettävissä olevat tulot ovat opintolaina mukaan luettuna 1 736 euroa ja asumiskustannusten jälkeen käytettävissä on 1 006 euroa kuukaudessa.

Lapsettoman opiskelijapariskunnan tulot muodostuvat kahdesta opintorahasta, kahdesta opintolainasta sekä yleisestä asumistuesta. Opiskelijapariskunnan käytettävissä olevat tulot opintolaina mukaan luettuna ovat 2 257 euroa kuukaudessa. Asumiskustannusten jälkeen opiskelijapariskunnalle jää laskennallisesti käytettäväksi 1 557 euroa kuukaudessa.

Opiskelijapariskunnan ja kahden lapsen kotitalouden tulot muodostuvat huoltajakorotuksen sisältävästä opintotuesta, yleisestä asumistuesta ja lapsilisistä. Yleisen asumistuen suuruus on tällä kotitaloudella 685 euroa kuukaudessa. Kaksilapsisen opiskelijapariskunnan käytettävissä olevat tulot opintolaina mukaan luettuna ovat 2 835 euroa kuussa ja asumiskustannusten jälkeen 1 927 euroa kuukaudessa.

On todennäköistä, että opiskelijalapsiperheiden alle kouluikäiset lapset olisivat joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Opintotukea ja asumistukea ei oteta varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja määritettäessä tuloina huomioon, joten ilman muita tuloja opiskelijaperheet eivät maksa asiakasmaksuja kunnallisesta varhaiskasvatuksesta.

Taulukko 3.6.1. Opintotuella elävien kotitalouksien tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Opintorahat	250	325	501	651
Opintolainat	650	650	1300	1300
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	0	0	0	0
Nettotulo	900	1280	1801	2150
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	312	456	456	685
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo ilman opintolainaa	562	1086	957	1535
KTU asumiskustannusten jälkeen ilman opintolainaa	19	356	257	627
Käytettävissä oleva tulo ml. opintolaina	1212	1736	2257	2835
KTU ml. op.laina asumiskust. jälkeen	669	1006	1557	1927

3.7 Kotihoidon tuen saaja

Taulukossa 3.7.1. on esitetty kaksi esimerkkilaskelmaa kotihoidon tukea saavien kotitalouksien tulonmuodostuksesta vuonna 2018. Tarkasteltavana ovat sekä yksinhuoltajataloudet että kahden huoltajan lapsiperheiden saamat etuudet. Kahden huoltajan kotitaloudessa toisen puolisoista oletetaan saavan työttömän peruspäivärahaa. Kaksilapsisessa perheessä myös toisen lapsen oletetaan olevan alle kouluikäinen. Esimerkkilaskelmissa ei ole huomioitu kotihoidon tuen kuntakohtaisia lisiä, jotka vaihtelevat kuntien välillä. Kotihoidon tuki on veronalaista tuloa.

Kotihoidon tuella olevan, yhden alle kolmivuotiaan lapsen yksinhuoltajan tulot muodostuvat esimerkkilaskelmassa kotihoidon tuen hoitorahasta ja tulovähenteisestä hoitolisästä, jotka yhdessä muodostavat kotihoidon tuen, yleisestä asumistuesta, lapsilisästä, elatustuesta sekä laskennallisesta toimeentulotuesta. Lapsen kotihoidon tuki on 519 euroa kuukaudessa. Lapsilisä ja elatustuki ovat yhteensä hieman yli 300 euroa. Asumistukea esimerkin yksinhuoltaja saa 456 euroa kuukaudessa. Lisäksi hän on laskennallisesti oikeutettu 366 euron suuruiseen toimeentulotukeen. Kotihoidon tuella olevan yksinhuoltajan käytettävissä oleviksi tuloiksi muodostuu 1 580 euroa kuukaudessa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 850 euroa.

Kaksilapsisen esimerkkikotitalouden, jonka toinen huoltaja on kotihoidon tuella ja toinen peruspäivärahalla, tulot muodostuvat kotihoidon tuesta, peruspäivärahasta, lapsilisistä, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta. Kotihoidon tuki on suurempi kuin yksinhuoltajaesimerkissä, koska perheen toisesta lapsesta maksetaan sisaruskorotusta, eli yhteensä 585 euroa kuussa. Työttömyyspäivärahaa esimerkin kotitalous saa 862 euroa kuussa. Lapsilisät ovat yhteensä 200 euroa kuussa. Asumistukea ja toimeentulotukea esimerkkikotitalous saa yhteensä 927 euroa. Verojen jälkeen käytettävissä oleviksi tuloiksi muodostuu 2 337 euroa kuukaudessa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 1 429 euroa kuukaudessa.

Taulukko 3.7.1. Kotihoidon tuella olevien kotitalouksien tulonmuodostus kahdella perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta + 2 lasta
Kotihoidon tuki	519	585
Työttömyyspäivärahat	0	862
Lapsilisät	148	200
Elatustuki	156	0
Verot	66	235
Nettotulo	758	1411
Vuokra	730	908
Asumisen tuet	456	615
Toimeentulotuki	366	312
Käytettävissä oleva tulo	1580	2337
KTU asumiskustannusten jälkeen	850	1429

3.8 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saaja (pienipalkkainen)

Taulukossa 3.8.1. on esitetty ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavien kotitalouksien tulonmuodostus vuonna 2018. Esimerkkilaskelmissa on käytetty ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan laskentaperusteena pienipalkkaisen kuukausipalkkaa, jonka suuruus on 50 prosenttia keskipalkasta. Näin määritellyn pienipalkkaisen henkilön ansiosidonnainen päiväraha on 63–73 prosenttia edeltäneestä palkasta lapsikorotuksista riippuen. Päiväraha ja sen lapsikorotus ovat veronalaista tuloa.

Kaikki esimerkkilaskelmien ansiopäivärahan saajat ovat oikeutettuja yleiseen asumistukeen. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen sen sijaan ei synny esimerkkilaskelmissa käytetyllä päivärahojen tasolla.

Yksinasuvan ansiopäivärahaa saavan 1 040 euron verojen jälkeiset kuukausitulot muodostuvat 1 042 euron suuruisesta työttömyyspäivärahasta ja 196 euron suuruisesta yleisestä asumistuesta. Asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 496 euroa kuukaudessa.

Ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavan yksinhuoltajan tulot muodostuvat 1 155 euron suuruisesta päivärahasta, yleisestä asumistuesta sekä lapsilisästä ja elatustuesta. Lapsilisää ja elatustukea maksetaan yhden lapsen yksinhuoltajalle yhteensä reilut 300 euroa kuukaudessa. Asumistuen suuruus kuukaudessa on esimerkkitapauksessa 376 euroa. Kotitalouden käytettävissä oleviksi tuloiksi muodostuu 1 609 euroa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 879 euroa kuukaudessa.

Ansiosidonnaisella päivärahalla olevan pariskunnan tulot muodostuvat työttömyyspäivärahoista ja pienestä 23 euron suuruisesta asumistuesta. Käytettävissä olevat tulot ovat tällöin 1 711 euroa kuukaudessa. Asumiskustannusten jälkeen esimerkkilaskelman pariskunnalle jää käytettäväksi 1 012 euroa kuussa.

Kahden lapsen ja kahden ansiosidonnaisella päivärahalla olevan huoltajan muodostaman kotitalouden tulot koostuvat 2 415 euron suuruisista työttömyyspäivärahoista, vajaan 290 euron suuruisesta yleisestä asumistuesta ja 200 euron suuruisista lapsilisistä. Kotitalouden käytettävissä olevat tulot ovat 2 422 euroa ja asumiskustannusten jälkeen kotitaloudelle jää kuukaudessa käytettäväksi 1 514 euroa.

Taulukko 3.8.1. Ansiosidonnaisella työttömyyspäivärahalla olevan tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Työttömyyspäivärahat	1042	1155	2085	2415
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	198	227	396	482
Nettotulo	844	1233	1688	2133
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	196	376	23	289
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	1040	1609	1711	2422
KTU asumiskustannusten jälkeen	496	879	1012	1514

3.9 Työeläkkeen saaja

Työeläkkeen perusteena esimerkkilaskelmissa on käytetty työeläkkeen saajien vuoden 2016 keskimääräistä kokonaiseläkettä, jota on korotettu TEL-indeksillä. Vanhuuden perusteella maksettu työeläke on keskimäärin suurempi kuin työkyvyttömyyden perusteella maksettu työeläke ja työeläkettä saavat lapsiperheet saavat eläkettä useimmiten nimenomaan työkyvyttömyyden perusteella, joten laskelmissa käytetty työeläke on suurempi kuin lapsiperheiden keskimääräisesti saama työeläke.

Eläkkeensaajille maksetaan kansaneläkelain mukainen eläkkeensaajan lapsikorotus alle 16-vuotiaiden lasten perusteella. Jos molemmat puolisot saavat eläkettä, lapsikorotus maksetaan molemmille. Työeläke ja lapsikorotukset ovat veronalaista tuloa. Lapsettomat eläkkeensaajat ovat oikeutettuja eläkkeensaajien asumistukeen, mikäli asumiskustannukset ja eläkkeen suuruus täyttävät tuen kriteerit. Jos kotitaloudessa asuu alaikäisiä lapsia, se on yleisen asumistuen piirissä. Esimerkeissä laskentaperusteena käytetty keskimääräinen työeläke on niin suuri, että työeläkkeen saajat eivät ole oikeutettuja kansaneläkkeeseen.

Taulukossa 3.9.1 on tarkastelun kohteena keskimääräistä työeläkettä saavien kotitalouksien tulonmuodostus. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen ei näissä esimerkkilaskelmissa synny millään tarkastellulla työeläkettä saavalla perhetyypillä.

Yksinasuvan työeläkkeen saajan tulot muodostuvat työeläkkeestä sekä eläkkeensaajien asumistuesta. Asumistuen suuruus on esimerkkilaskelmassa 120 euroa kuukaudessa. Yksinasuvan työeläkeläisen käytettävissä olevat tulot ovat 1 453 euroa kuussa. Asumiskustannusten jälkeen käytettävissä on 909 euroa.

Keskimääräistä työeläkettä saavan yksinhuoltajan tulot muodostuvat työeläkkeen lisäksi eläkkeensaajan lapsikorotuksesta, lapsilisästä ja elatustuesta sekä yleisestä asumistuesta. Lapsikorotus on 22 euroa kuussa. Lapsilisän ja elatustuen määrä on yhteensä hieman yli 300 euroa kuukaudessa. Asumistukea yksinhuoltajaeläkeläinen saa esimerkkilaskelmien mukaan 226 euroa. Työeläkkeellä olevan yksinhuoltajan käytettävissä olevat tulot ovat 1 885 euroa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää kuukaudessa 1 155 euroa.

Keskimääräistä työeläkettä saavan pariskunnan tulot muodostuvat pelkästään eläkkeistä. Eläkeläispariskunnan käytettävissä olevat tulot ovat 2 584 euroa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 1 895 euroa kuukaudessa.

Keskimääräistä työeläkettä saavan pariskunnan, jolla on kaksi alaikäistä lasta huollettavana, tulot muodostuvat eläkkeen lisäksi eläkkeensaajan lapsikorotuksista ja lapsilisistä sekä yleisestä asumistuesta. Lapsikorotukset ovat yhteensä 88 euroa ja lapsilisät 200 euroa kuukaudessa. Asumistukea esimerkkikotitalous saa 24 euroa kuukaudessa. Käytettävissä olevat tulot ovat 2 976 euroa ja asumiskustannusten jälkeen tuloja jää 2 068 euroa.

Taulukko 3.9.1. Keskimääräistä työeläkettä saavan kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Eläkkeet	1602	1602	3205	3205
Lapsikorotukset	0	22	0	88
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	270	270	540	540
Nettotulo	1602	1616	3205	3492
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	120	226	0	24
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	1453	1885	2665	2976
KTU asumiskustannusten jälkeen	909	1155	1966	2068

3.10 Pienipalkkainen kotitalous

Pienipalkkaisuus on määritelty esimerkkilaskelmissa 50 prosentiksi keskipalkasta eli 1 534 euron kuukausipalkaksi. Palkkatulo on veronalaista tuloa. Taulukossa 3.10.1 on esitetty esimerkkilaskelmia pienipalkkaisten kotitalouksien tulonmuodostuksesta.

Yksinasuvan pienipalkkaisen tulot muodostuvat palkkatuloista ja yleisestä asumistuesta. Asumistukea esimerkkilaskelman pienipalkkainen saa noin 130 euroa kuussa. Käytettävissä olevat tulot ovat 1 453 euroa ja asumiskustannusten jälkeen pienipalkkaisella on käytettävissä 909 euroa kuukaudessa.

Pienipalkkaisen yksinhuoltajan tulot muodostuvat palkkatulojen lisäksi yleisestä asumistuesta, lapsilisästä ja elatustuesta. Palkan ja tukien jälkeen esimerkkilaskelman yksinhuoltajan verojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot ovat 1 975 euroa ja asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää 1 246 euroa kuukaudessa.

Pienipalkkaisen pariskunnan tulot muodostuvat pelkästään palkkatuloista. Käytettävissä olevat tulot pariskunnalla ovat 2 643 euroa kuukaudessa. Asumiskustannusten jälkeen käytettävissä on 1 944 euroa.

Kahden pienipalkkaisen huoltajan ja kahden lapsen kotitalouden tulot muodostuvat palkkatulojen lisäksi lapsilisistä ja yleisestä asumistuesta. Yleisen asumistuen suuruus on esimerkkitapauksessa noin 270 euroa ja lapsilisät yhteensä 200 euroa. Käytettävissä olevat tulot ovat 3 114 euroa ja asumiskustannusten jälkeisiksi tuloiksi jää 2 206 euroa kuukaudessa.

Työssäkäyvien vanhempien alle kouluikäiset lapset olisivat todennäköisesti päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Esimerkkiperheiden tulotasolla kunnallisessa varhaiskasvatuksessa maksuja ei kuitenkaan perittäisi.

Taulukko 3.10.1. Pienipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Palkka	1534	1534	3067	3067
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	212	212	424	424
Nettotulo	1321	1626	2643	2842
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	131	349	0	272
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	1453	1975	2643	3114
KTU asumiskustannusten jälkeen	909	1246	1944	2206

3.11 Keskipalkkainen kotitalous

Keskipalkkana käytetään Tilastokeskuksen tilastojen mukaista vuoden 2016 mediaanipalkkaa, joka on korotettu vuodelle 2018 käyttäen ansiotasoindeksiä. Täten saadun keskipalkan suuruus on 3 067 euroa kuukaudessa. Palkkatulo on veronalaista tuloa. Taulukossa 3.11.1 on esitetty esimerkkejä keskipalkkaisten kotitalouksien tulonmuodostuksesta.

Yksinasuvan keskipalkkaisen käytettävissä olevat tulot ovat 2 242 euroa kuukaudessa. Asumiskustannusten jälkeen käytettäväksi jää esimerkkitapauksessa noin 1 700 euroa.

Keskipalkkaisen yksinhuoltajan tulot muodostuvat palkkatulojen lisäksi 148 euron lapsilisästä ja 156 euron elatustuesta. Yksinhuoltajakotitalouden käytettävissä olevat tulot ovat 2 546 euroa ja asumiskustannusten jälkeiset tulot 1 817 euroa kuukaudessa.

Keskipalkkaisen pariskunnan käytettävissä olevat tulot ovat 4 484 euroa kuussa. Asumiskustannusten jälkeen käytettävissä olevat tulot ovat vuokralla asuvalla lapsettomalla pariskunnalla 3 785 euroa kuukaudessa.

Kahden keskipalkkaisen huoltajan ja kahden lapsen muodostaman kotitalouden tulot muodostuvat palkkatuloista ja lapsilisistä. Lapsilisät ovat kahdesta lapsesta yhteensä 200 euroa. Käytettävissä oleviksi tuloiksi muodostuu 4 683 euroa kuussa. Asumiskustannusten jälkeen kotitaloudella on käytettävissä 3 775 euroa.

Työssäkäyvien vanhempien alle kouluikäiset lapset olisivat todennäköisesti päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Laskelmassa ei kuitenkaan ole huomioitu varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja. Esimerkkiperheiden tulotasolla yksinhuoltajan asiakasmaksu yhdestä lapsesta olisi alkuvuonna 126 euroa kuukaudessa kunnallisessa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa ja elokuusta alkaen noin 6 euroa vähemmän. Kahden keskipalkkaisen huoltajan kotitaloudessa, jossa on yksi päiväkoti-ikäinen lapsi, varhaiskasvatuksen asiakasmaksu olisi 290 euroa kuukaudessa alkuvuonna ja elokuusta eteenpäin euron vähemmän.

Taulukko 3.11.1. Keskipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keskisuuren kaupungin asumiskustannustasolla 2018 (€/kk).

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Palkka	3067	3067	6134	6134
Lapsilisät	0	148	0	200
Elatustuki	0	156	0	0
Verot	825	825	1650	1650
Nettotulo	2242	2546	4484	4683
Vuokra	544	730	699	908
Asumisen tuet	0	0	0	0
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	2242	2546	4484	4683
KTU asumiskustannusten jälkeen	1698	1817	3785	3775

4 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien tulojen kehitys 2014–2018

4.1 Tulojen kehitys suhteessa hintoihin ja keskipalkkoihin

Taulukossa 4.1.1. on esitetty esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys vuosina 2014–2018 ennen asumiskustannuksia vuoden 2018 hintatasossa sekä kyseisten tulojen prosentuaalinen muutos vuodesta 2014 vuoteen 2018 ja vuodesta 2017 vuoteen 2018. Lisäksi esitetään tulojen osuus vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tulotasosta vuonna 2018. Keskipalkkana on käytetty vuoden 2016 mediaanipalkkaa, joka on korotettu ansiotasoindeksiä käyttäen vuodelle 2018.

Työeläkettä saavia ja opiskelijoita lukuun ottamatta kaikkien muiden esimerkkilaskelmien yksinasuvien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat pysyneet ennallaan vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna. Työttömän perusturvaa, vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa tai pienipalkkaisesta työstä ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavan henkilön tulot jäävät alle puoleen (46 %) yksinasuvan keskipalkkaisen henkilön käytettävissä olevista tuloista. Yksinasuvan takuueläkeläisen ja opiskelijan käytettävissä olevat tulot yltävät laskennallisesti hieman yli puoleen vastaavan keskipalkkaisen henkilön käytettävissä olevista tuloista. Yksinasuvalla työeläkkeellä olevalla ja pienipalkkaista työtä tekevällä käytettävissä olevat tulot suhteessa keskipalkkaiseen työssäkäyvään ovat 65 prosenttia.

Esimerkkilaskelmien yhden lapsen yksinhuoltajien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat opiskelijoita lukuun ottamatta joko laskeneet hieman vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna tai pysyneet ennallaan. Perusturvan varassa elävien yksinhuoltajatalouksien tulotaso on lähempänä keskipalkkaisia kotitalouksia kuin yksinasuvien. Kaikkien perusturvan varassa elävien yksinhuoltajien laskennalliset käytettävissä olevat tulot ovat yli 60 prosenttia keskipalkkaisen yksinhuoltajatalouden käytettävissä olevista tuloista. Pienipalkkaisesta työstä ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavalla yksinhuoltajalla tulot ovat 63 prosenttia keskipalkkaisen yksinhuoltajan tuloista. Työeläkettä saavan yksinhuoltajan tulotaso puolestaan on 74 prosenttia keskipalkkaisen yksinhuoltajan käytettävissä olevista tuloista ja pienipalkkaista työtä tekevällä 78 prosenttia.

Opintotukea ja työeläkettä saavien lapsettomien pariskuntien käytettävissä olevat tulot ovat laskeneet viime vuodesta tähän vuoteen verrattuna. Perusturvan varassa elävistä lapsettomista pariskunnista perustyöttömyyspäivärahaa ja vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavien käytettävissä olevat tulot jäävät noin kolmannekseen keskipalkkaisen pariskunnan käytettävissä olevista tuloista. Työttömän ansioturvaa saavilla pariskunnilla tulot jäävät myös alle 40 prosenttiin keskituloisen pariskunnan tuloista ja takuueläkeläispariskunnallakin vain hieman yli 40 prosenttiin. Opintotukea saavien pariskuntien laskennalliset tulot ovat puolet keskipalkkaisen pariskunnan käytettävissä olevista tuloista, ja työttömän ansioturvaa saavilla ja pienipalkkaisissa töissä olevilla pariskunnillakin tulot jäävät alle 60 prosenttiin keskipalkkaisten tuloista.

Opintotuella eläviä lukuun ottamatta kaksilapsisen kahden huoltajan kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat laskeneet vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna tai pysyneet ennallaan. Perusturvan varassa elävien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat noin puolet vastaavanlaisten keskipalkkaisten kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista. Opintotuella, työeläkkeellä ja pienellä palkalla elävien kahden huoltajan lapsiperheiden käytettävissä olevat tulot ovat 61–66 prosenttia keskipalkkaisen kotitalouden tuloista.

Vuosien 2014 ja 2018 välillä eniten käytettävissä olevat tulot nousivat kaikista esimerkkilaskelmissa mukana olleista kotitaloustyypeistä opintotukea saavilla kotitalouksilla. On kuitenkin muistettava, että opiskelijoiden laskennallisissa tuloissa opintolainan osuus nousi huomattavasti vuoden 2017 elokuun alussa ja opintorahan osuus puolestaan laski.

Taulukko 4.1.1. Esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot euroina vuosina 2014–2018, vuoden 2018 hintatasossa, muutos ja suhde keskituloisiin

	2014 (€/kk)	2015 (€/kk)	2016 (€/kk)	2017 (€/kk)	2018 (€/kk)	Reaalimuutos 2014–2018 (%)	Reaalimuutos 2017–2018 (%)	Keskipalkkaan 2018 (%)
Yksinasuva								
Perustyöttömyysturva	997	1020	1028	1034	1035	4	0	46
Takuueläke	1136	1154	1178	1172	1176	4	0	52
Vähimm. SV-päiväraha	997	1020	1028	1034	1035	4	0	46
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	997	1020	1028	1229	1212	22	-1	54
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	997	1020	1028	1229	1212	22	-1	54
Pienipalkkaisen ansioturva	1026	1077	1069	1041	1040	1	0	46
Työeläke	1423	1452	1456	1460	1453	2	-1	65
Pieni palkka	1320	1469	1475	1454	1453	10	0	65
Keskipalkka	2174	2202	2222	2232	2242	3	0	100
Yksinhuoltaja + 1 lapsi								
Perustyöttömyysturva	1529	1562	1572	1580	1580	3	0	62
Takuueläke	1619	1582	1602	1580	1580	-2	0	62
Vähimm. SV-päiväraha	1529	1562	1572	1580	1580	3	0	62
Perhe-eläke	1529	1562	1572	1580	1580	3	0	62
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	1529	1562	1572	1678	1736	14	3	68
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	1529	1562	1572	1678	1736	13	3	68
Kotihoidon tuki	1529	1562	1572	1580	1580	3	0	62
Pienipalkkaisen ansioturva	1599	1670	1661	1620	1609	1	-1	63
Työeläke	1906	1966	1947	1912	1885	-1	-1	74
Pieni palkka	1849	2012	2020	1987	1975	7	-1	78
Keskipalkka	2487	2517	2537	2544	2546	2	0	100
Pariskunta								
Perustyöttömyysturva	1486	1517	1527	1534	1534	3	0	34
Takuueläke	1870	1896	1926	1899	1902	2	0	42
Vähimm. SV-päiväraha	1486	1517	1527	1534	1534	3	0	34
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	1849	1855	1849	2288	2257	22	-1	50
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	1917	1924	1918	2288	2257	18	-1	50
Pienipalkkaisen ansioturva	1699	1773	1750	1708	1711	1	0	38
Työeläke	2667	2702	2693	2693	2665	0	-1	59
Pieni palkka	2544	2579	2619	2622	2643	4	1	59
Keskipalkka	4347	4403	4445	4464	4484	3	0	100
Pariskunta + 2 lasta								
Perustyöttömyysturva	2274	2320	2332	2340	2337	3	0	50
Takuueläke	2389	2436	2476	2431	2417	1	-1	52
Vähimm. SV-päiväraha	2274	2320	2332	2340	2337	3	0	50
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	2293	2346	2354	2723	2835	24	4	61
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	2361	2415	2422	2723	2835	20	4	61
Kotihoidon tuki	2274	2320	2332	2340	2337	3	0	50
Pienipalkkaisen ansioturva	2343	2493	2484	2446	2422	3	-1	52
Työeläke	2982	3084	3057	3030	2976	0	-2	64
Pieni palkka	2768	3132	3157	3138	3114	12	-1	66
Keskipalkka	4572	4627	4668	4683	4683	2	0	100

Taulukossa 4.1.2. on esitetty esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys vuosina 2014–2018 asumiskustannusten jälkeen vuoden 2018 hintatasossa sekä kyseisten tulojen prosentuaalinen muutos vuodesta 2014 vuoteen 2018 ja vuodesta 2017 vuoteen 2018. Lisäksi on esitetty kotitalouksien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen suhteessa vastaavanlaisen keskipalkkaisen kotitalouden tulotasoon vuonna 2018. Koska kotitalouksien asumiskustannukset oletetaan perhetyypeittäin samoiksi elämäntilanteesta riippumatta, pienituloisen väestön saamista asumisen tuista huolimatta heidän asumismenonsa ovat suhteellisesti korkeammat kuin keskituloisten. Perusturvan varassa elävien kotitalouksien tulot ovat siten asumiskustannusten jälkeen käytettävissä olevina tuloina tarkasteltuna selvästi kauempana keskipalkkaisten kotitalouksien tuloista kuin vertailtaessa tuloja ennen asumismenoja. Liitetaulukossa 1 on lisäksi esitetty esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys asumiskustannusten jälkeen vuoden 2018 hintatasossa ilman toimeentulotukea.

Yksinasuvien asumiskustannusten jälkeiset tulot ovat keskituloisia ja takuueläkeläisiä lukuun ottamatta laskeneet kaikilla esimerkkilaskelmien kotitalouksilla viime vuodesta tähän vuoteen 2018 verrattuna. Yksinasuvan työttömän perusturvaa, vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa tai pienipalkkaisessa työssä olleen ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavan kotitalouden asumiskustannusten jälkeiset käytettävissä olevat tulot jäävät alle 30 prosenttiin yksinasuvan keskipalkkaisen tuloista. Yksinasuvalla takuueläkeläisellä osuus on 37 prosenttia ja korkeakouluopiskelijalla 39 prosenttia asumismenojen jälkeisillä tuloilla tarkasteltuna. Työeläkkeellä tai pienipalkkaisessa työssä olevalla asumismenojen jälkeiset tulot ovat hieman yli puolet keskipalkkaisen yksinasuvan asumismenojen jälkeisistä tuloista.

Yhden huoltajan lapsiperheiden asumiskustannusten jälkeiset tulot ovat laskeneet opiskelijoita ja keskituloisia lukuun ottamatta kaikissa esimerkkilaskelmien kotitalouksissa vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna. Työttömän perusturvaa, takuueläkettä, vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa, perhe-eläkettä ja kotihoidontukea saavien sekä pienestä palkasta ansiosidonnaista päivärahaa saavien yksinhuoltajakotitalouksien asumiskustannusten jälkeiset käytettävissä olevat tulot jäävät alle puoleen keskipalkkaisen yksinhuoltajan käytettävissä olevista tuloista. Opiskelijoilla tulot nousevat hieman yli puoleen keskipalkkaiseen verrattuna. Työeläkettä saavan yksinhuoltajan tulot puolestaan ovat 64 prosenttia ja pientä palkkaa saavan 69 prosenttia keskipalkkaisen yksinhuoltajan asumismenojen jälkeisistä tuloista.

Lapsettomista pariskunnista pienipalkkaisen kotitalouden asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot ovat hieman nousseet vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna, mutta muiden kotitalouksien joko laskeneet tai pysyneet ennallaan. Perustyöttömyysturvaa tai vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavien lapsettomien pariskuntien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen jäävät hieman yli viidennekseen keskipalkkaisen pariskunnan tuloista. Pienipalkkaisen ansioturvaa saavan tulot jäävät reilusti alle kolmannekseen ja takuueläkettä saavan pariskunnan tulot myös alle kolmannekseen keskituloisiin verrattuna. Opiskelijapariskunnan tulot ovat 41 prosenttia ja työeläkettä tai pientä palkkaa saavan pariskunnan noin puolet keskipalkkaisen pariskunnan asumiskustannusten jälkeisistä käytettävissä olevista tuloista.

Kahden huoltajan ja kahden lapsen kotitalouksissa kaikkien muiden paitsi opiskelijoiden ja keskipalkkaisten asumiskustannusten jälkeiset käytettäviksi jäävät tulot ovat laskeneet viime vuodesta tähän vuoteen verrattuna. Perustyöttömyyspäivärahaa, vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa tai kotihoidon tukea saavien asumiskustannusten jälkeen käytettävissä olevat tulot ovat 38 prosenttia keskipalkkaisen lapsiperheen tuloista. Pienipalkkaisen ansioturvalla elävän perheellisen pariskunnan tai takuueläkeläisten käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen ovat hieman korkeammat, 40 prosenttia. Opiskelevan kahden huoltajan lapsiperheen asumismenojen jälkeiset tulot nousevat hieman yli puoleen keskipalkkaiseen pariskuntaan verrattuna. Työeläkettä saavilla kahden lapsen ja kahden huoltajan perheillä tulot ovat 55 prosenttia ja pientä palkkaa saavilla 58 prosenttia keskipalkkaisten tuloista.

Vuosien 2014 ja 2018 välillä eniten asumismenojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot laskivat takuueläkettä saavilla yksinhuoltajilla (10 %) sekä työeläkkeellä olevilla yksinhuoltajilla (6 %). Samojen vuosien välillä asumismenojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot nousivat eniten (36 %) yksinelävillä opiskelijoilla. Muidenkin esimerkkilaskelmien opiskelijakotitalouksien asumismenojen jälkeiset tulot nousivat reilusti. Tässä on kuitenkin taustalla jo aiemmin mainittu opintotuen lainaosuuden nosto, kun opintorahaa samaan aikaan pienennettiin huomattavasti. Lisäksi opintotuen huoltajakorotus vaikuttaa opiskelijakotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin.

Taulukko 4.1.2. Esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot euroina vuosina 2014–2018, asumismenojen jälkeen, vuoden 2018 hintatasossa, muutos ja suhde keskituloisiin.

	2014 (€/kk)	2015 (€/kk)	2016 (€/kk)	2017 (€/kk)	2018 (€/kk)	Reaalimuutos 2014–2018 (%)	Reaalimuutos 2017–2018 (%)	Keskipalkkaan 2018 (%)
Yksinasuva								
Perustyöttömyysturva	491	498	496	495	491	0	-1	29
Takuueläke	630	632	646	633	633	0	0	37
Vähimm. SV-päiväraha	491	498	496	495	491	0	-1	29
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	491	498	496	690	669	36	-3	39
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	491	498	496	690	669	36	-3	39
Pienipalkkaisen ansioturva	520	555	537	502	496	-5	-1	29
Työeläke	917	930	925	921	909	-1	-1	54
Pieni palkka	815	947	943	915	909	12	-1	54
Keskipalkka	1668	1680	1691	1693	1698	2	0	100
Yksinhuoltaja + 1 lapsi								
Perustyöttömyysturva	850	861	858	856	850	0	-1	47
Takuueläke	940	881	889	856	850	-10	-1	47
Vähimm. SV-päiväraha	850	861	858	856	850	0	-1	47
Perhe-eläke	850	861	858	856	850	0	-1	47
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	850	861	858	955	1006	18	5	55
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	851	861	858	955	1006	18	5	55
Kotihoidon tuki	850	861	858	856	850	0	-1	47
Pienipalkkaisen ansioturva	920	969	948	896	879	-4	-2	48
Työeläke	1228	1265	1234	1188	1155	-6	-3	64
Pieni palkka	1170	1312	1306	1264	1246	6	-1	69
Keskipalkka	1808	1816	1823	1820	1817	0	0	100
Pariskunta								
Perustyöttömyysturva	835	846	843	841	835	0	-1	22
Takuueläke	1219	1225	1243	1206	1203	-1	0	32
Vähimm. SV-päiväraha	835	846	843	841	835	0	-1	22
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	1198	1184	1166	1595	1557	30	-2	41
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	1267	1253	1234	1595	1557	23	-2	41
Pienipalkkaisen ansioturva	1048	1102	1066	1015	1012	-4	0	27
Työeläke	2017	2030	2009	1999	1966	-3	-2	52
Pieni palkka	1894	1908	1936	1929	1944	3	1	51
Keskipalkka	3697	3732	3761	3771	3785	2	0	100
Pariskunta + 2 lasta								
Perustyöttömyysturva	1438	1457	1453	1448	1429	-1	-1	38
Takuueläke	1554	1574	1598	1540	1509	-3	-2	40
Vähimm. SV-päiväraha	1438	1457	1453	1448	1429	-1	-1	38
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	1457	1483	1475	1833	1927	32	5	51
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	1526	1552	1544	1833	1927	26	5	51
Kotihoidon tuki	1438	1457	1453	1448	1429	-1	-1	38
Pienipalkkaisen ansioturva	1507	1631	1606	1555	1514	0	-3	40
Työeläke	2150	2226	2182	2143	2068	-4	-3	55
Pieni palkka	1936	2274	2283	2251	2206	14	-2	58
Keskipalkka	3750	3778	3803	3806	3775	1	-1	100

4.2 Laskennallisen toimeentulotuen kehitys esimerkkiperheissä

Taulukossa 4.2.1. on kuvattu esimerkkilaskelmien kotitalouksien laskennallisen toimeentulotuen määrä keskisuuressa kaupungissa vuodesta 2014 vuoteen 2018 vuoden 2018 hintatasossa. Esimerkkilaskelmissa käytetyt asumiskustannukset ovat osin suuremmat kuin Kelan perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vuokramenot. Laskelmat on kuitenkin tehty siten, että perustoimeentulotuen vuokramenot ylittävät asumiskustannukset korvataan kuntien myöntämällä täydentävällä toimeentulotuella (oletetut asumismenot eri perhetyypeille on kuvattu taulukossa 3.1.1).

Keskisuuressa kaupungissa yksin vuokralla asuvista joko perustyöttömyysturvaa tai vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavat ovat oikeutettuja toimeentulotukeen. Vuoden 2018 hinnoissa tarkasteltuna perustyöttömyysturvaa ja vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavien yksinasuvien toimeentulotuen suuruus on vuosien 2014 ja 2018 välillä kasvanut. Työttömän perusturvaa saavilla toimeentulotuen laskennallinen määrä on 137 euroa kuukaudessa ja vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavilla 197 euroa kuukaudessa.

Yksinhuoltajatalouksista perustyöttömyysturvalla, vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla, takuueläkkeellä, perhe-eläkkeellä tai kotihoidon tuella elävät ovat laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen. Toimeentulotukeen oikeutettujen esimerkkikotitalouksien laskennallisen toimeentulotuen suuruus on kasvanut vuosien 2014 ja 2018 välillä. Yksinhuoltajatalouksista suurimmillaan toimeentulotuki on kotihoidon tukea saavilla (366 €/kk).

Lapsettomista pariskunnista perustyöttömyysturvalla ja vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla elävät ovat laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen. Vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavilla pariskunnilla toimeentulotuen laskennallinen määrä on 174 euroa kuukaudessa ja työttömän perusturvaa saavilla pariskunnilla 108 euroa kuukaudessa.

Kaksilapsisessa kahden huoltajan kotitaloudessa elävistä esimerkkiperheistä toimeentulotukeen laskennallisesti ovat oikeutettuja perustyöttömyysturvalla ja vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla elävät kotitaloudet sekä ne perheet, joissa toinen vanhempi hoitaa lapsia kotihoidontuella ja puoliso on työttömänä perustyöttömyysturvalla. Toimeentulotuen määrä on tänä vuonna vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavassa sekä kotihoidontukea saavassa perheessä alhaisempi kuin tarkastelujakson ensimmäisenä vuonna. Vuoteen 2017 verrattuna laskennallisen toimeentulotuen määrä on kuitenkin kasvanut. Suurinta toimeentulotukea vuonna 2018 kaksilapsisista kahden vanhemman perheistä laskennallisesti saavat vähimmäismääräisellä sairauspäivärahalla elävät (402 €/kk).

Keskipalkkaiset, pienipalkkaiset, työeläkettä saavat, pieneltä palkalta ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle jääneet eivätkä opiskelijat ole esimerkkilaskelmien mukaan oikeutettuja toimeentulotukeen missään kuvatuista perhetyypeistä.

Taulukko 4.2.1. Laskennallisen toimeentulotuen määrä (€/kk) esimerkkiperheissä vuosina 2014–2018 vuoden 2018 hintatasossa.

	2014	2015	2016	2017	2018
Yksinasuva					
Perustyöttömyysturva	91	83	90	124	137
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	166	158	170	202	197
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	73	92	103	0	0
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	38	58	69	0	0
Pienipalkkaisen ansioturva	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0	0
Yksinhuoltaja + 1 lapsi					
Perustyöttömyysturva	71	68	79	127	149
Takuueläke	0	0	0	21	22
Vähimm. SV-päiväraha	231	230	245	291	293
Perhe-eläke	41	118	131	182	197
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	34	42	57	0	0
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	0	7	23	0	0
Kotihoidon tuki	288	287	302	347	366
Pienipalkkaisen ansioturva	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0	0
Pariskunta					
Perustyöttömyysturva	41	24	39	89	108
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	125	106	127	175	174
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	0	0	0	0	0
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	0	0	0	0	0
Pienipalkkaisen ansioturva	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0	0
Pariskunta + 2 lasta					
Perustyöttömyysturva	186	107	120	166	198
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	443	350	354	396	402
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	0	0	0	0	0
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen	0	0	0	0	0
Kotihoidon tuki	316	224	232	276	312
Pienipalkkaisen ansioturva	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0	0

5 Talousarvion tulonjakovaikutukset

Seuraavassa tarkastellaan talousarvion muutosten vaikutuksia tuloeroihin ja pienituloisuusasteeseen mikrosimuloinnin avulla. Laskelmat on tehty Tilastokeskuksen ylläpitämällä SISU-mikrosimulointimallilla. Simuloinnin pohja-aineistona on käytetty noin 800 000 henkilöä käsittävää rekisteriaineistoa vuodelta 2015.

5.1 Vaikutukset pienituloisuusasteeseen ja tuloeroihin

Suomessa ei ole virallisesti määriteltyä köyhyysrajaa. Usein köyhyyden määrittelyssä käytetään Eurostatin suhteellista köyhyysriskirajaa, josta Tilastokeskus käyttää nimeä pienituloisuusraja. Pienituloisuusraja on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevien rahatulojen kulutusyksikkökohtaisten tulojen mediaanista. Jos kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot jäävät alle pienituloisuusrajan, kotitalous on tämän määritelmän mukaan pienituloinen. Tulonjakotilaston mukaan viimeisimpänä tilastovuonna eli vuonna 2016 pienituloisuusraja oli yhden hengen kotitaloudessa noin 1 210 euroa kuukaudessa. Muut aikuiset nostavat rajaa kukin kertoimella 0,5 eli noin 605 eurolla kuukaudessa. Lisäksi jokainen lapsi nostaa rajaa kertoimella 0,3 eli noin 363 eurolla kuukaudessa.

Tässä raportissa vuosien 2014–2018 verotus- ja etuuslainsäädännön vaikutuksia tuloeroihin ja pienituloisuusasteeseen on arvioitu soveltamalla kunkin vuoden lainsäädäntöä vuorollaan vuoden 2015 väestöä edustavaan otokseen. Näissä tarkasteluissa pyritään erottelemaan lainsäädännön tulonjakovaikutukset muista tulojen jakautumiseen vaikuttavista tekijöistä, ja siksi kaikissa simuloinneissa käytetään samaa väestöaineistoa. Lainsäädännön lisäksi muutokset esimerkiksi väestörakenteessa sekä talouden suhdanteet vaikuttavat tuloeroihin ja pienituloisuusasteeseen. Näitä tekijöitä ei ole laskelmissa huomioitu. Lainsäädännön rahamääräiset parametrit on muutettu aineistovuoden tasoon ansiotasoindeksillä. Laskelmat ovat luonteeltaan staattisia, eikä lainsäädännön muutosten mahdollisia käyttäytymisvaikutuksia huomioida. On syytä huomioida, että mallin oletuksena on, että toimeentulotuessa korvataan asumiskustannukset täysimääräisinä eikä kuntakohtaisia vuokranormeja oteta laskelmissa huomioon.

Tulosten perusteella vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat yksinään pienituloisuusastetta koko väestössä noin 0,2 prosenttiyksikköä (kuvio 5.1.1). Simulointien perusteella vuosien 2016 ja 2017 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset ovat nostaneet pienituloisuusastetta yhteensä noin 0,5 prosenttiyksikköä. Vuoden 2015 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset alensivat pienituloisuusastetta noin 0,6 prosenttiyksikköä. Vuonna 2015 tuli voimaan asumistukilain uudistus, jolla oli selvä pienituloisuutta alentava vaikutus. Tulonjaon kokonaistilaston mukaan toteutunut pienituloisuusaste oli 12,8 prosenttia vuonna 2014 ja viimeisimmän tilastotiedon mukaan se oli laskenut 11,7 prosenttiin vuonna 2016.

Kuviossa 5.1.1 on tarkasteltu verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten vaikutuksia myös lasten ja yli 65-vuotiaiden pienituloisuusasteeseen. Kaiken kaikkiaan muutosten vaikutus lasten pienituloisuusasteen on ollut samankaltainen kuin koko väestössä. Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutoksilla on kuitenkin ollut hieman suurempi vaikutus lasten pienituloisuusasteeseen kuin koko väestön pienituloisuusasteeseen. Verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat yksinään lasten pienituloisuusastetta lähes 0,3 prosenttiyksikköä.

Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat yli 65-vuotiaiden pienituloisuusastetta hieman yli 0,1 prosenttiyksiköllä. Sen sijaan vuosien 2016 ja 2017 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat yli 65-vuotiaiden pienituloisuusastetta 0,9 prosenttiyksiköllä. Lisäksi vuoden 2015 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset laskivat yli 65-vuotiaiden pienituloisuusastetta vain hieman (0,1 prosenttiyksikköä).

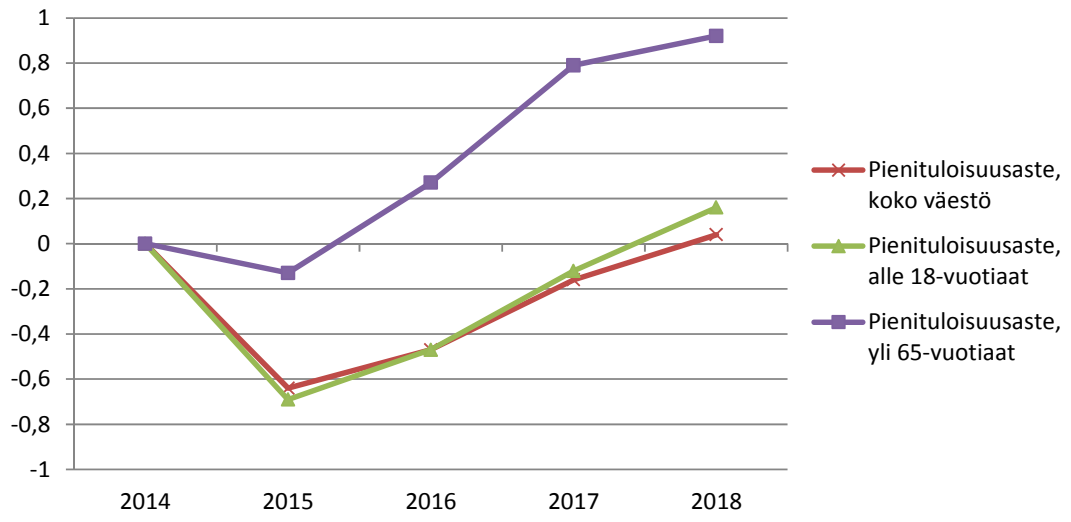

Lähde: SISU-malli/omat laskelmat

Kuvio 5.1.1. Lainsäädännön muutosten vaikutus pienituloisuusasteeseen (60 % käytettävissä olevien rahatulojen mediaanituloista) koko väestössä sekä alle 18-vuotiailla ja yli 65- vuotiailla, 2014–2018. Muutos prosenttiyksiköissä.

Tuloeroja mitataan Gini-kertoimen avulla. Gini-kerroin on kuvaa kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen jakautumista. Se voi saada arvoja välillä 0–100. Mitä korkeampi arvo on, sitä suuremmat tuloerot ovat. Suomessa tuloerot ovat esimerkiksi muihin OECD-maihin verrattuna pienet, mutta ne ovat kuitenkin kasvaneet 1990-luvun alusta merkittävästi.

Kuviosta 5.1.2 voidaan nähdä, että etuus- ja verotuslainsäädännön muutokset laskivat Gini-kerrointa yhteensä noin 0,3 prosenttiyksikköä vuosien 2014 ja 2016 välillä. Vuoden 2018 talousarvion verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset yhdessä vuoden 2017 muutosten kanssa korottavat Gini-kerrointa arviolta lähes 0,4 prosenttiyksikköä. Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten vaikutus näyttää kuitenkin olevan pienempi kuin vuoden 2017 muutosten vaikutus. Näitäkin tuloksia tarkastellessa on hyvä huomioida, että laskelmissa ei ole huomioitu väestörakenteessa eikä työllisyydessä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia.

Tulonjaon kokonaistilaston mukaan toteutunut Gini-kerroin oli 27,0 vuonna 2014 ja viimeisimmän tilastotiedon mukaan se oli noussut arvoon 27,2 vuonna 2016.

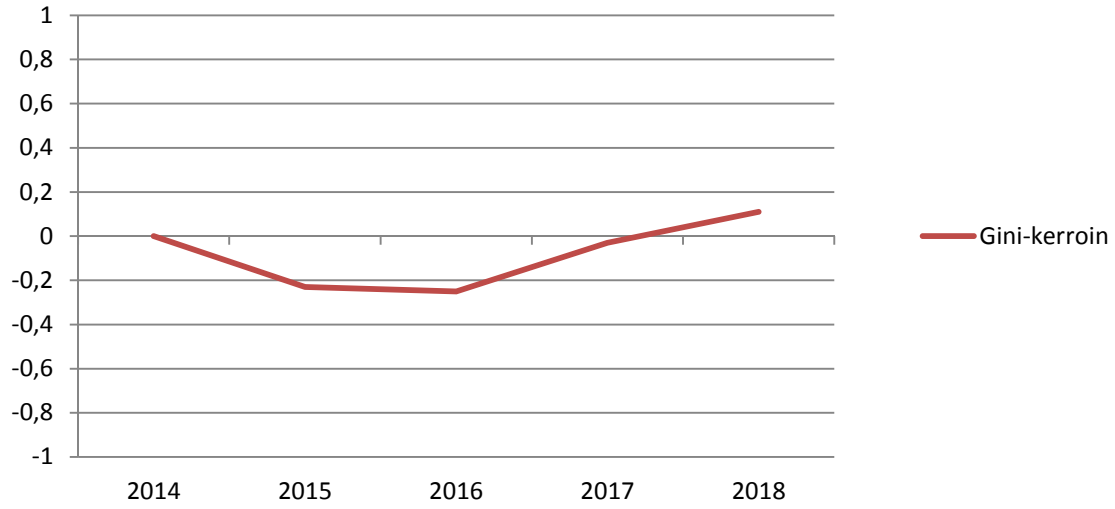

Lähde: SISU-malli/omat laskelmat

Kuvio 5.1.2 Lainsäädännön muutosten vaikutus gini-kertoimeen koko väestössä, 2014–2018. Muutos prosenttiyksiköissä.

5.2 Tulonjakovaikutukset sukupuolen mukaan

Valtion talousarvioesityksen valmistelussa ministeriöiltä edellytetään omissa pääluokkaperusteluissaan sukupuolivaikutuksiltaan keskeisten asioiden esille tuomista. Varsinaista talousarvioesityksen sukupuolivaikutusten analysointia ei kuitenkaan laajemmin edellytetä tai syvällisemmin tehdä. Lakisääteinen perusturva kohtelee molempia sukupuolia neutraalisti. Miesten ja naisten elämäntilanteissa ja elämänpoluissa on kuitenkin eroja, jotka vaikuttavat perusturvaetuuksien tarpeeseen. Tästä johtuen joidenkin perusturvaetuuksien muutokset kohdentuvat sukupuolen mukaan tarkasteltuina epätasaisesti, esimerkiksi kansaneläkkeen saajista noin kaksi kolmesta on naisia, toisaalta työttömistä suurempi osa on miehiä. Vuoden 2016 talousarvion muutosten vaikutuksia arvioivassa raportissa on avattu tarkemmin sukupuolivaikutusten huomioinnin merkitystä (ks. Lehtelä, 2016 s. 35).

Tässä raportissa verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten sukupuolivaikutuksia pyrittiin arvioimaan mikrosimulointia hyödyntäen samalla tavoin kuin edellä on kuvattu (ks. luku 5.1.). Pienituloisuusrajan alle jäävissä kotitalouksissa asuvista henkilöistä hieman yli puolet (52 %) on naisia. Kuviossa 5.2.1 on tarkasteltu verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten vaikutuksia miesten ja naisten pienituloisuusasteeseen 2014–2018. Vuoden 2015 verotus- ja etuuslainsäädännön muutoksilla oli samansuuruinen vaikutus miesten ja naisten pienituloisuusasteeseen. Vuosien 2016–2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset vaikuttavat kasvattavan pienituloisuusastetta hieman enemmän naisilla kuin miehillä.

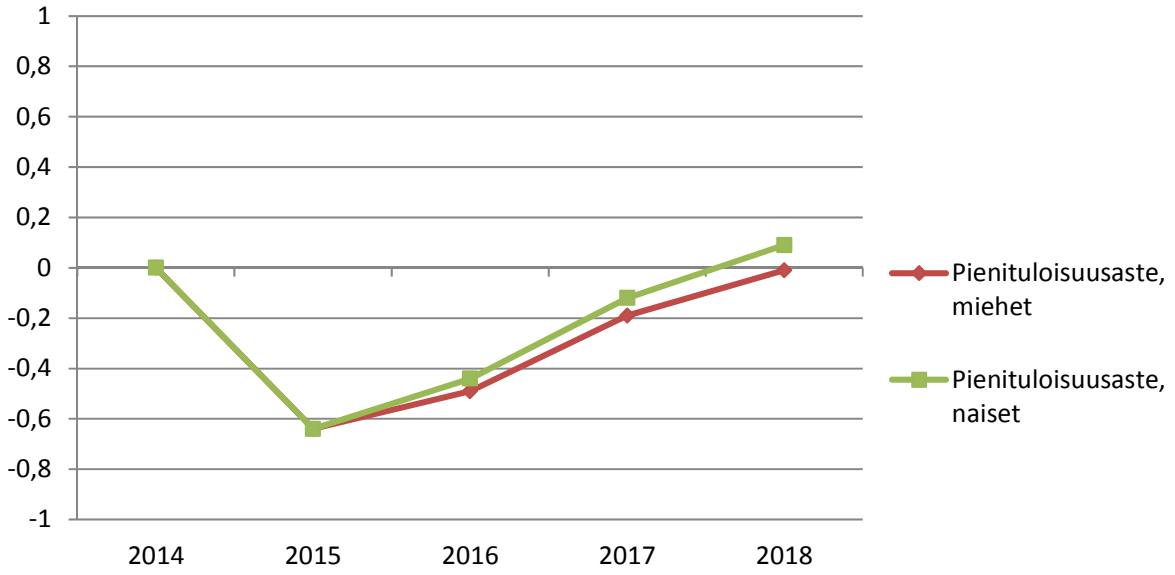

Lähde: SISU-malli/omat laskelmat

Kuvio 5.2.1. Lainsäädännön muutosten vaikutus pienituloisuusasteeseen (60 % käytettävissä olevien rahatulojen mediaanituloista) miehillä ja naisilla, 2014–2018. Muutos prosenttiyksiköissä.

6 Perusturvan varassa elävien määrä ja asema tulonjaossa

Tässä luvussa kuvataan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvien henkilöiden määrän kehitystä, ikä- ja sukupuolirakennetta sekä näiden asuntokuntien pääasiallisia tulonlähteitä. Lisäksi tarkastellaan eri etuuksien kohdentumista henkilöille eri tuloluokissa. Tarkastelut perustuvat koko asuntoväestöä kuvaavaan Tulonjaon kokonaistilastoon.

Kotitalouden tulkitaan elävän perusturvan varassa silloin, kun perusturvaetuudet ja toimeentulotuki muodostavat yli puolet kyseisen kotitalouden bruttotuloista. Seuraavissa tarkasteluissa kokonaan perusturvan varassa elävillä kotitaloudella tarkoitetaan kotitaloutta, jonka bruttotuloista yli 90 prosenttia koostuu perusturvaetuuksista ja toimeentulotuesta. Perusturvaetuudet ovat syyperusteisia, toisin kuin niitä täydentävä toimeentulotuki, joka on tarveharkintainen viimesijainen etuus. Perusturvaetuuksia saadaan työttömyyden, työkyvyttömyyden ja sairauden perusteella sekä perhe-etuuksina ja kansaneläkkeenä. Kotitalouden sanotaan olevan pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa silloin, kun se on ollut kokonaan perusturvan varassa yhtäjaksoisesti vähintään neljä vuotta.

Perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvien määrä ja osuus asuntoväestöstä on kasvanut tasaisesti tarkasteltujen viiden vuoden aikana (taulukko 6.1.1). Hieman alle kymmenellä prosentilla yli puolet asuntokunnan bruttotuloista koostui perusturvaetuuksista vuonna 2016. Kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asui neljännesmiljoona henkilöä. Pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asui 1,8 prosenttia asuntoväestöstä, heidän osuutensa oli kasvanut viidessä vuodessa 0,4 prosenttiyksikköä.

Taulukko 6.1.1. Perusturvan varassa elävien henkilöiden määrä ja osuus koko asuntoväestöstä vuosina 2012–2016 (Henkilöiden lukumäärä, 1 000 henkilöä).

	2012	2013	2014	2015	2016
Koko asuntoväestö	5 308	5 332	5 351	5 364	5 377
Perusturvan osuus yli puolet bruttotuloista	456	472	490	507	516
- % koko asuntoväestöstä	8,6	8,9	9,2	9,5	9,6
Perusturvan osuus yli 90 % bruttotuloista	203	217	231	243	250
- % koko asuntoväestöstä	3,8	4,1	4,3	4,5	4,7
Pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa	74	79	84	90	96
- % koko asuntoväestöstä	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvien ikä- ja sukupuolijakauma noudattelevat varsin selkeästi koko asuntoväestön vastaavia jakaumia (taulukko 6.1.2). Selkeimmän poikkeuksen tästä muodostaa eläkeikäinen väestö. Ikääntyneessä väestössä pienituloisuus koskettaa huomattavasti useammin naisia kuin miehiä. 65 vuotta täyttäneestä asuntoväestöstä 56 prosenttia on naisia, mutta perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvista heitä on lähes 68 prosenttia ja kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvista 66 prosenttia. Miehistä sen sijaan perusturvan varassa eläminen koskettaa useimmin 45–64-vuotiaita. Erityisen selvästi tämä näkyy kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvissa.

Taulukko 6.1.2. Perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvat henkilöt ja asuntoväestö sukupuolittain ja ikäryhmittäin vuonna 2016. (%, lkm)

	Perusturvan varassa			Kokonaan perusturvan varassa			Koko asuntoväestö		
Ikä	Miehiä (%)	Naisia (%)	Yhteensä (lkm)	Miehiä (%)	Naisia (%)	Yhteensä (lkm)	Miehiä (%)	Naisia (%)	Yhteensä (lkm)
0-17	50,7	49,3	116 708	50,4	49,6	56 555	51,1	48,9	1 059 430
18–29	51,1	48,9	136 719	54,2	45,8	70 802	51,0	49,0	782 373
30–44	51,2	48,8	96 291	56,2	43,8	55 197	51,1	48,9	1 005 962
45–64	55,9	44,1	102 081	59,5	40,5	56 359	49,5	50,5	1 426 001
65-	32,1	67,9	64 515	33,9	66,1	11 482	44,0	56,0	1 103 333
Yht.	49,6	50,4	516 314	54,0	46,0	250 395	49,2	50,8	5 377 099

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Lähes puolella kokonaan perusturvan varassa elävistä kotitalouksista pääasiallisena tulonlähteenä oleva perusturvaetuus oli työttömyyden peruspäiväraha tai työmarkkinatuki (taulukko 6.1.3). Näiden kotitalouksien osuus kasvoi koko viiden vuoden tarkasteltavan ajanjakson vuodesta 2012 vuoteen 2016. Perheetuuksien ja sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksien osuudet kotitalouksien pääasiallisina tulonlähteinä olivat pienentyneet tarkasteltavien vuosien aikana.[1]

Taulukko 6.1.3. Kokonaan perusturvan varassa elävien kotitalouksien pääasiallinen tulonlähde vuosina 2012–2016 (%).

	2012	2013	2014	2015	2016
Vanhuuseläke (kansaneläke)	5,0	4,6	4,4	4,1	4,2
Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki	41,6	44,3	45,7	48,2	49,0
Opintotuki	7,7	8,0	8,3	8,4	8,2
Perheavustukset	21,5	20,6	20,0	18,9	18,3
Sairaus- ja työkyvyttömyys	23,1	21,2	20,3	19,6	19,5
Muut tulonsiirrot	1,2	1,2	1,4	0,7	0,9
Yhteensä	100	100	100	100	100
Kokonaan perusturvan varassa, lkm	203 494	216 890	230 649	243 232	250 395

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Kuten edellä todettiin, kokonaan perusturvan varassa elämisen syy on usein työttömyys. Miehillä työttömyys kokonaan perusturvan varassa elämisen syynä on kaiken ikäisillä yleisempää kuin naisilla (taulukko 6.1.4.). Naisten ja miesten välinen ero on suurin 30–44-vuotiaiden ikäryhmässä. Myös sairaus- tai työkyvyttömyysetuuksilla eläminen on miehillä naisia yleisempää. Iäkkäät naiset sen sijaan elävät miehiä useammin vähimmäismääräisen eläke-etuuden varassa. (Ks. myös luku 5 tulonjakovaikutuksista)

[1] Taulukon luvut poikkeavat jonkin verran vastaavista Perusturvan riittävyyden arviointiraportin (THL 2015) luvuista erilaisen tulokäsitteen, perusturvaetuuksien määritelmän täsmennyksen ja asuntokunnan pääasiallisen tulolähteen tarkemman määrittelyn vuoksi (Tilastokeskus 2015).

Taulukko 6.1.4. Kokonaan perusturvan varassa elävien pääasiallinen tulonlähde iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2016 (%).

		Vanhuus-eläke (kansan-eläke)	Peruspäivä-raha ja työ-markkina-tuki	Opinto-tuki	Perhe-avus-tukset	Sairaus- ja työkyvyttö-myys	Muut tulon-siirrot	Yhteensä
Kaikki	**0-17**	0,1	43,5	1,7	50,5	3,4	0,8	100
	18–29	0,1	42,9	25,6	11,3	19,6	0,5	100
	30–44	0,1	58,4	1,9	14,4	24,2	0,9	100
	45–64	0,5	62,0	0,5	2,2	34,2	0,6	100
	65-	86,9	4,2	0,1	0,3	4,5	4,1	100
	Yhteensä	4,2	49,0	8,2	18,3	19,5	0,9	100
Miehet	**0-17**	0,1	44,1	1,3	50,3	3,3	0,9	100
	18–29	0,1	46,9	26,8	3,9	21,8	0,6	100
	30–44	0,1	62,8	2,3	6,3	27,8	0,7	100
	45–64	0,4	62,9	0,3	1,7	34,2	0,5	100
	65-	83,6	6,9		0,3	5,4	3,6	100
	Yhteensä	2,6	52,8	8,5	13,6	21,9	0,7	100
Naiset	**0-17**	0,1	43,0	2,0	50,7	3,5	0,7	100
	18–29	0,1	38,1	24,3	20,1	17,0	0,5	100
	30–44	0,1	52,9	1,5	24,8	19,5	1,2	100
	45–64	0,7	60,6	0,6	2,8	34,3	0,9	100
	65-	88,6	2,9		0,2	4,0	4,3	100
	Yhteensä	6,1	44,5	7,8	23,8	16,8	1,0	100

Perusturvaetuuksista yleinen asumistuki sekä syyperusteisia etuuksia täydentävä tarveharkintainen toimeentulotuki kohdentuivat kaikkein selvimmin pienituloisiin asuntokuntiin (Taulukko 6.1.5). Molempien etuuksien saajista noin 38 prosenttia kuului vuonna 2016 alimpaan tulokymmenykseen. Myös työmarkkinatuen saajista yli kolmannes ja takuueläkkeen ja opintotuen saajista noin 30 prosenttia kuului kaikkein pienituloisimpaan väestönosaan. Tasaisimmin tulokymmenysten välillä jakautuivat lapsiperheille suunnatut etuudet, kuten lapsilisä, vanhempainpäiväraha ja kotihoidon tuki. Myös sairauspäivärahaa saatiin melko tasaisesti kaikissa tulokymmenyksissä.

Taulukko 6.1.5. Etuuksien kohdentuminen ja saajien osuus tulokymmenyksittäin vuonna 2016 (%).

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Yht.
Kelan vanhuuseläkkeet	21	23,6	16	11,4	8	6,1	4,6	3,5	2,9	2,9	100
Kelan työkyvyttömyyseläkkeet	20,7	28,5	14	9	7,1	5,8	5	4,1	3,4	2,5	100
Kelan perhe-eläkkeet	16,7	11,9	11,6	10,9	10	9,5	9	8,1	6,7	5,4	100
Takuueläke	29,9	28,2	12,2	7,9	5,8	4,3	3,6	3	2,5	2,5	100
Työmarkkinatuki	35,1	20,2	12,8	9,2	6,7	5,2	4,1	3,1	2,2	1,5	100
Peruspäiväraha	21,2	18,6	16,3	12,2	9,1	7,3	5,8	4,5	3,1	1,8	100
Toimeentulotuki	38,1	27,7	14,5	7,9	4,6	3	1,9	1,3	0,8	0,4	100
Yleinen asumistuki	37,9	23,2	15,7	9,7	5,3	3,2	2,1	1,4	0,9	0,5	100
Eläkkeensaajien asumistuki	23,7	44,2	20,2	5,6	2,3	1,4	1	0,7	0,5	0,3	100
Opintotuet	29,3	13,1	11,1	9,3	8,2	7,2	6,5	5,9	5,2	4,2	100
Vanhempainpäiväraha	9,5	11,8	12,2	12,6	12,3	11,6	10,1	8,3	6,5	5	100
Kotihoidon tuet	10,1	12,6	12,7	12,4	11,9	11	9,8	8,1	6,4	4,8	100
Lapsilisä	7,1	9,3	10,6	11,1	11,3	11,3	11,3	10,4	9,2	8,4	100
Elatustuki	12,7	20,1	18,6	15,1	10,7	7,7	5,9	4,4	3	1,8	100
Sairauspäiväraha	10,4	9,7	9,8	10,2	10,2	10,3	10,4	10,4	10,1	8,4	100
Työeläkkeet	10,3	17,2	14,5	11,7	9,8	8,6	7,7	6,9	6,4	6,8	100
Ansiosidonnainen työttömyys-turva	13,6	12	11,5	11,1	10,6	10,1	9,6	8,9	7,6	5	100

Alimman tulokymmenyksen käytettävissä olevat tulot asuntokuntaa kohden olivat hieman yli tuhat euroa ja kulutusyksikköä[2] kohden laskettuna 870 euroa kuukaudessa vuonna 2016 (Taulukko 6.1.6). Asuntokunnan keskikoko oli alimmissa tulokymmenyksissä suurituloisia pienempi ja kulutusyksiköitä pienituloisimmissa asuntokunnissa oli keskimääräistä vähemmän. Pienituloiset ovat suurituloisia useammin yksin eläviä tai yhden vanhemman lapsiperheitä.

[2] Kulutusyksiköitä tarkasteltaessa asuntokuntaan kuuluvat henkilöt painotetaan iän mukaan siten, että ala-ikäiset saavat aikuisia pienemmän painon ja aikuisista ainoastaan yksi saa täyden painon (1) ja muut aikuiset painotetaan alemmalla kertoimella.

Taulukko 6.1.6. Tulokymmenyksien tulo-osuudet (%) käytettävissä olevista rahatuloista sekä asuntokuntien ja kulutusyksiköiden määrien keskikoot ja käytettävissä olevien rahatulojen keskiarvot (1000 €/v) asuntokunnittain ja kulutusyksiköittäin eri tulokymmenyksissä. Euromäärät on esitetty vuoden 2016 tasossa.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Yht.
Tulo-osuus, käytettävissä oleva rahatulo kulutusyksikköä kohti, (%)	3,82	5,56	6,56	7,5	8,41	9,36	10,42	11,75	13,75	22,87	100
Asuntokunnan keskikoko, henkilöä	1,51	1,68	1,92	2,1	2,17	2,21	2,26	2,28	2,27	2,24	2,03
Kulutusyksiköitä keskimäärin	1,21	1,28	1,39	1,47	1,51	1,53	1,56	1,57	1,58	1,57	1,45
Käytettävissä olevien rahatulojen keskiarvo tuloa saanutta asuntokuntaa kohti (1000 €/v)	12,7	19,6	25,1	30,3	34,9	39,4	44,6	50,9	59,7	98,8	39,3
Käytettävissä olevien rahatulojen keskiarvo kulutusyksikköä kohti (1000 €/v)	10,5	15,3	18,0	20,6	23,1	25,7	28,6	32,3	37,8	62,8	27,5

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

7 Yhteenveto

Talousarvio vuodelle 2018 jatkaa linjaa, jossa tarveharkintaisen toimeentulotuen rooli vahvistuu toimeentuloturvassa. Käytännössä tämä tarkoittaa syyperusteisten etuuksien ja asumistuen ensisijaisuuden heikentämistä. Vuoden 2018 talousarviossa jatketaan kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ja asumistuen indeksikorotusten jäädyttämistä. Poikkeuksena on toimeentulotuen perusosa, johon on tehty indeksijäädytystä vastaava tasokorotus. Indeksijäädytys merkitsee 0,68 prosentin ostovoiman leikkausta perusturvaan vuonna 2018. Tosin indeksijäädytys vaikuttaa perusturvan varassa elävien kotitalouksien toimeentuloon vain osittain, sillä kokonaan perusturvan varassa elävät ja vuokralla asuvat kotitaloudet ovat käytännössä toimeentulotuen piirissä eläkeläisiä lukuun ottamatta. Ensisijaisten syyperusteisten etuuksien indeksijäädytys lisää perusturvan varassa eläville kotitalouksille maksettavan toimeentulotuen määrää. Toimeentulotuen tarvetta vähentävät veteraanietuuksiin tehtävä indeksijäädytystä korvaava tasokorotus, takuueläkkeen hieman suurempi tasokorotus ja myös vähimmäismääräisen sairaus- ja vanhempainpäivärahan ja kuntoutusrahan tason nostaminen. Lisäksi opintorahassa on vuoden alusta lähtien ollut huoltajakorotus.

Vuonna 2018 takuueläke on euromääräisesti selkeästi korkein perusturvaetuus (775 €/kk), ja eläketulovähennyksen ansiosta sen taso on nimellistasoaan parempi muihin veronalaisiin perusturvaetuuksiin verrattuna. Tämä noudattaa sosiaaliturvan periaatteita: eläkkeen pitkäaikaisena tuen muotona tulee olla väliaikaisiksi tarkoitettuja perusturvaetuuksia korkeampi. Työttömyysturvan peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat ennen verojakin tasoltaan matalampia (697 €/kk) ja verojen jälkeen, nettotulona (n. 586 €/kk) ero on entistä suurempi. Viimesijaisena ja tarveharkintaisena taloudellisena tukena toimeentulotuki on verotonta ja syyperusteisia etuuksia tasoltaan matalampi (perusosa 491 €/kk).

Raporttiin on laadittu esimerkkilaskelmat mikrosimulointimallia hyödyntäen eri elämäntilanteissa oleville esimerkkikotitalouksille. Näiden kotitalouksien tulojen kehitystä tarkasteltiin vuosina 2014–2018 ennen ja jälkeen asumiskustannusten. Esimerkkilaskelmissa esitimme, että asumiskustannusten jälkeiset tulot ovat keskituloisia lukuun ottamatta laskeneet kaikilla esimerkkilaskelmien kotitalouksilla vuodesta 2017 vuoteen 2018 verrattuna, ja keskipalkkaisillakin kotitalouksilla tulot ovat pysyneet ennallaan. Tulokehitys asumiskustannusten jälkeisillä tuloilla tarkasteltuna on ollut olematonta tai negatiivista vuodesta 2014 vuoteen 2018 lähes kaikilla esimerkkiperheillä, poikkeuksena pienipalkkaiset kotitaloudet. Indeksin vaihtaminen vuokraindeksistä elinkustannusindeksiin yleisen asumistuen enimmäisasumismenoissa tarkoittanee käytännössä sitä, että kotitalouksien tuloista myös tulevaisuudessa käytetään merkittävä osa asumiseen.

Perusturvan varassa elävien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat noin puolet vastaavanlaisten keskipalkkaisten kotitalouksien käytettävistä olevista tuloista. Perusturvan taso on arvioitu matalaksi jo ennen hallitusohjelman liitteessä sovittuja perusturvan indeksijäädytyksiä ja -leikkauksia. Perusturvan riittävyyden arviointiraportin (2015) mukaan perusturvan varassa elävien kotitalouksien tulot eivät kata kohtuulliseksi katsottua minimikulutusta eläkkeensaajia lukuun ottamatta. Lisäksi on huomattava, että laskelmissa on oletettu, että toimeentulotuessa korvataan asumiskustannukset täysimääräisinä, huolimatta Kelan ohjeellisista enimmäisvuokrista. Esimerkkiperheet oletetaan kohtuullisen terveiksi, mikä on hyvä huomioida tulosten tulkinnassa ja niistä tehtävissä johtopäätöksissä.

Kokonaan perusturvan varassa elävien (perusturvan osuus yli 90 % bruttotuloista) henkilöiden määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2012, jolloin heitä oli 203 000. Vuonna 2016 heitä o li kaikkiaan 250 000. Erityisesti työttömyysturvaetuuksien osuus pääasiallisena tulonlähteenä on tässä ryhmässä kasvanut 2010-luvulla. Kun vuonna 2012 peruspäiväraha tai työttömyysturva oli tässä ryhmässä 41,6 prosentilla pääasiallinen tulonlähde, oli osuus vuonna 2016 kohonnut 49 prosenttiin.

Perusturvan varassa elävä väestö noudattaa karkeasti koko asuntoväestön vastaavaa jakaumaa, mistä poikkeuksena on kuitenkin eläkeikäinen väestö. Ikääntyneessä väestössä pienituloisuus koskettaa huomattavasti useammin naisia kuin miehiä: kun 65 vuotta täyttäneestä asuntoväestöstä 56 prosenttia on naisia, on perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvista heitä lähes 68 prosenttia ja kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvista 66 prosenttia. Miehistä sen sijaan perusturvan varassa eläminen koskettaa useimmin 45–65-vuotiaita. Vaikka perusturva sinällään kohtelee sukupuolia neutraalisti, miesten ja naisten elämäntilanteissa on eroja, jotka näkyvät myös perusturvaetuuksien saajissa.

Tulonjaon kokonaistilaston mukaan toteutunut pienituloisuusaste oli 12,8 prosenttia vuonna 2014 ja viimeisimmän tilastotiedon mukaan se oli laskenut 11,7 prosenttiin vuonna 2016. Mikrosimulointilaskelmat ennakoivat vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten nostavan pienituloisuusastetta noin 0,2 prosenttiyksikköä. Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutoksilla on samankaltainen vaikutus miesten ja naisten pienituloisuusasteeseen. Vuosien 2017 ja 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutosten yhdessä arvioidaan nostavan pienituloisuusastetta 0,5 prosenttiyksikköä. Vuoden 2018 verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset nostavat lasten pienituloisuusastetta lähes 0,3 prosenttiyksikköä ja yli 65-vuotiaiden pienituloisuusastetta hieman yli 0,1 prosenttiyksiköllä.

Toteutunut Gini-kerroin oli 27 vuonna 2014 ja viimeisimmän tilastotiedon mukaan se on noussut arvoon 27,2 vuonna 2016. Mikrosimulointilaskelmien perusteella vuoden 2018 talousarvion verotus- ja etuuslainsäädännön muutokset lisäävät tuloerojen Gini-kerrointa 0,1 prosenttiyksikköä. Laskelmien mukaan yhdessä vuoden 2017 muutosten kanssa vuoden 2018 talousarvion verotus- ja etuuslainsäädäntö korottavat tuloeroja kuvaavaa Gini-kerrointa lähes 0,4 prosenttiyksiköllä. Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä huomioida, ettei staattisissa laskelmissa ole huomioitu väestörakenteessa ja työllisyydessä tapahtuneita muutoksia eikä politiikkatoimien mahdollisia käyttäytymisvaikutuksia.

Lähteet

Eläketurvakeskus (2017) Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2016. Eläketurvakeskuksen tilastoja 11/2017.

HE 116/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 40/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta.

HE 50/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi takuueläkkeestä annetun lain 8 §:n, vammaisetuuksista annetun lain ja kansaneläkelain 103 §:n muuttamisesta.

HE 65/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi.

HE 70/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsilisälain ja elatustukilain 4 §:n muuttamisesta.

HE 80/2015 vp. Hallituksen esitys laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta.

HE 127/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta annetun lain 16 ja 51 §:n muuttamisesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 54 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 128/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta, sairausvakuutuslain muuttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä apteekkimaksusta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 106/2015 vp) täydentämisestä.

HE 113/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta.

HE 135/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2017 tuloveroasteikkolaiksi sekä laiksi tuloverolain muuttamisesta.

HE 149/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2017 indeksitarkistuksista sekä laeiksi kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta.

HE 205/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista sekä varhaiskasvatuslain 13 §:n ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta.

HE 209/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisesta työvoima - ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta, työttömyysturvalain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä työsopimuslain 13 luvun 6 §:n muuttamisesta ja 1 luvun 4 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 210/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 229/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta.

HE 231/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.

HE 115/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 ja 8 §:n muuttamisesta.

HE 121/2017 vp. Hallituksen esitys laiksi työttömyysturvalain muutoksesta.

HE 123/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2018 indeksitarkistuksista sekä kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

HE 125/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi takuueläkkeestä annetun lain 8 §:n, vammaisetuuksista annetun lain 9 §:n sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 35 ja 70 §:n muuttamisesta.

He 139/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 141/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 36 ja 37 §:n sekä maatalousyrittäjien työterveyshuollon eräiden kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

HE 161/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.

HE 163/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.

Lehtelä, Kirsi-Marja, Hannikainen-Ingman, Katri, Mukkila, Susanna, Kauppinen, Timo M & Moisio, Pasi (2016) Vuoden 2016 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Työpaperi 5/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Mukkila, Susanna, Hannikainen-Ingman, Katri, Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2017) Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Työpaperi 6/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä (2015). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Työpaperi 1/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Edita Prima 2015. Helsinki.

SK 796/1992. Lapsilisälaki.

SK 65/1994. Opintotukilaki.

SK 1412/1997. Laki toimeentulotuesta.

SK 456/2001. Laki kansaneläkeindeksistä.

SK 571/2007. Laki eläkkeensaajan asumistuesta.

SK 713/2012. Laki lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

SK 867/2014. Laki eläkkeiden ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2015 indeksitarkistuksista.

SK 938/2014. Laki yleisestä asumistuesta.

SK 1111/2014. Laki lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.

Valtionvarainministeriö (2017) Taloudellinen katsaus. Talvi 2017. Valtiovarainministeriön julkaisu – 42a/2017

Liitteet

Liitetaulukko 1. Käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen vuoden 2018 tasossa ilman toimeentulotukea

	2014 (€/kk)	2015 (€/kk)	2016 (€/kk)	2017 (€/kk)	2018 (€/kk)	Reaalimuutos 2014–2018 (%)	Reaalimuutos 2017–2018 (%)	Keskipalkkaan 2018 (%)
Yksinasuva								
Perustyöttömyysturva	400	415	406	371	354	-11	-4	21
Takuueläke	630	632	646	633	633	0	0	37
Vähimm. SV-päiväraha	325	340	327	292	294	-10	1	17
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	419	406	393	690	669	60	-3	39
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	453	440	427	690	669	48	-3	39
Pienipalkkaisen ansioturva	520	555	537	502	496	-5	-1	29
Työeläke	917	930	925	921	909	-1	-1	54
Pieni palkka	815	947	943	915	909	12	-1	54
Keskipalkka	1668	1680	1691	1693	1698	2	0	100
Yksinhuoltaja + 1 lapsi								
Perustyöttömyysturva	784	798	785	733	701	-11	-4	39
Takuueläke	946	887	894	840	828	-12	-1	46
Vähimm. SV-päiväraha	622	635	617	569	556	-11	-2	31
Perhe-eläke	814	748	732	678	653	-20	-4	36
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	821	824	806	961	1006	22	5	55
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	856	859	841	961	1006	18	5	55
Kotihoidon tuki	565	578	560	512	484	-14	-6	27
Pienipalkkaisen ansioturva	926	975	954	902	879	-5	-3	48
Työeläke	1235	1273	1241	1195	1155	-6	-3	64
Pieni palkka	1177	1320	1314	1271	1246	6	-2	69
Keskipalkka	1819	1828	1834	1831	1817	0	-1	100
Pariskunta								
Perustyöttömyysturva	794	822	804	752	727	-8	-3	19
Takuueläke	1219	1225	1243	1206	1203	-1	0	32
Vähimm. SV-päiväraha	710	740	716	666	661	-7	-1	17
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	1198	1184	1166	1595	1557	30	-2	41
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	1267	1253	1234	1595	1557	23	-2	41
Pienipalkkaisen ansioturva	1048	1102	1066	1015	1012	-4	0	27
Työeläke	2017	2030	2009	1999	1966	-3	-2	52
Pieni palkka	1894	1908	1936	1929	1944	3	1	51
Keskipalkka	3697	3732	3761	3771	3785	2	0	100
Pariskunta + 2 lasta								
Perustyöttömyysturva	1243	1341	1324	1273	1231	-1	-3	33
Takuueläke	1544	1564	1588	1530	1509	-2	-1	40
Vähimm. SV-päiväraha	987	1099	1090	1044	1028	4	-2	27
Opintotuki, kk-opisk. al ennen 8/2014	1448	1474	1466	1822	1927	33	6	51
Opintotuki, kk-opisk. al 8/2014 jälkeen	1517	1543	1534	1822	1927	27	6	51
Kotihoidon tuki	1114	1224	1212	1163	1117	0	-4	30
Pienipalkkaisen ansioturva	1498	1621	1596	1546	1514	1	-2	40
Työeläke	2137	2212	2169	2130	2068	-3	-3	55
Pieni palkka	1924	2260	2269	2237	2206	15	-1	58
Keskipalkka	3727	3755	3780	3783	3775	1	0	100